บทความวิจัย

ถอดรหัสข้อมูล: มิติความมั่นคงทางอาหารกับผลกระทบต่อความยากจนในประเทศไทย
Decoding the Data: How Food Security Dimensions Drive Poverty Outcomes in Thailand

ธนิสรา ระคาน[1] และจิตรลดา ไชยะ[2]

Tanisara Rakan[1] and Chitralada Chaiya[2]

[1-2]วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[1-2]College of Politics and Governance, Mahasarakham University

E-mail: 66011382002@msu.ac.th[1]

Corresponding E-mail: Chitralada.c@msu.ac.th[2]

This article is presented in the 20th National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Srinakharinwirot University, March 13, 2025

Received: March 13, 2025; Revised: April 15, 2025; Accepted: May 17, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้วิเคราะห์ผลกระทบของมิติสำคัญของความมั่นคงทางอาหาร ได้แก่ คุณภาพและความปลอดภัย ความสามารถในการเข้าถึง ความพร้อมของอาหาร และความยั่งยืนและการปรับตัว ต่อสัดส่วนของความยากจนในประเทศไทย โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Linear Regression) ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารเป็นตัวแปรพยากรณ์ที่มีนัยสำคัญมากที่สุด โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของสัดส่วนความยากจนในระดับประเทศได้ถึง 78.8% ($R^2 = 0.788$, $p < 0.001$) นอกจากนี้ยังพบว่าคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับสัดส่วนความยากจน ($\beta = 0.888$, $p < 0.001$) ซึ่งบ่งชี้ว่าการปรับปรุงคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารส่งผลโดยตรงต่อการลดความยากจน แม้ว่ามิติอื่น ๆ เช่น ความสามารถในการเข้าถึง ความพร้อมของอาหาร และความยั่งยืนและการปรับตัว จะมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางกับสัดส่วนความยากจน แต่ไม่ได้ถูกคัดเลือกเข้าสู่โมเดลสุดท้ายตามเกณฑ์ทางสถิติ ผลการศึกษานี้เน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารภายในกรอบแนวคิดด้านความมั่นคงทางอาหารในการแก้ไขปัญหาความยากจน ข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้กำหนดนโยบายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนากลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพเพื่อบรรเทาความยากจนผ่านมาตรการด้านความมั่นคงทางอาหารในประเทศไทย

คำสำคัญ: ความมั่นคงทางอาหาร; คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร; การลดความยากจน

Abstract

This study examines the impact of key food security dimensions—including quality and safety, affordability, availability, and sustainability and adaptation—on the proportion of poverty in Thailand. Using multiple linear regression analysis in SPSS with a stepwise selection method, the results highlight quality and safety as the most significant predictor,

explaining 78.8% of the variance in the national poverty proportion ($R^2 = 0.788$, $p < 0.001$). The findings indicate a strong positive correlation between quality and safety and poverty proportion ($\beta = 0.888$, $p < 0.001$), suggesting that improvements in food quality and safety significantly influence poverty reduction. While other dimensions, such as affordability, availability, and sustainability, exhibited moderate relationships, they were not included in the final model due to statistical criteria. These results emphasize the critical role of food quality and safety within the broader framework of food security in addressing poverty. The study provides important insights for policymakers and stakeholders aiming to develop effective strategies for poverty alleviation through food security initiatives in Thailand.

Keywords: Food Security; Quality and Safety; Poverty Reduction

บทนำ

สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารทั่วโลกยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องเผชิญกับความท้าทายจากหลายปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความขัดแย้งทางการเมือง และการขาดแคลนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการผลิตอาหาร ส่งผลให้ประชากรจำนวนมากยังคงเผชิญกับความยากลำบากในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพและเพียงพอ [1] สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารในระดับโลกมีแนวโน้มความไม่มั่นคงทางอาหารเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในประเทศที่มีปัญหาความยากจนสูง จำนวนประชากรที่ต้องเผชิญกับภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารเหล่านี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปีนับตั้งแต่ปี 2019 และมีสัดส่วนของประชากรซึ่งเผชิญกับภาวะขาดแคลนอาหารเฉียบพลันในระดับสูงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากร้อยละ 14 ในปี 2018 เป็นมากกว่าร้อยละ 20 ทุกปีนับตั้งแต่ปี 2020 โดยแตะระดับสูงสุดในรอบ 8 ปีในปี 2022 (ร้อยละ 23) โดยปัจจัยที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ด้านอาหารมีความเชื่อมโยงและเสริมกำลังกัน ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารอย่างรุนแรงมักไม่ได้เกิดจากเหตุการณ์หรือภัยพิบัติเพียงครั้งเดียว แต่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ กับความปัญหาความยากจนระดับประเทศ และในระดับภูมิภาค จุดอ่อนในโครงสร้างเศรษฐกิจและการเมือง รวมถึงปัจจัยเสี่ยงอื่นในด้านอื่น ๆ ที่เป็นตัวขับเคลื่อนสำหรับแต่ละประเทศ [2] นอกจากนี้ยังมีปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การขาดโอกาสในการสร้างรายได้ที่ยั่งยืน และการเข้าถึงอาหารและโภชนาการที่เพียงพอ [3] ในมุมมองของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ในเป้าหมายการพัฒนาที่ 2 การยุติความหิวโหย (Zero Hunger) โดยทั่วโลกยังคงประสบปัญหาความหิวโหยอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2022 ประชากรเกือบ 1 ใน 10 ของโลกต้องเผชิญกับปัญหาดังกล่าว ขณะที่ประชากร 2,400 ล้านคนประสบปัญหาขาดแคลนอาหารในระดับปานกลางถึงรุนแรง ในปีเดียวกันนี้ทั่วโลกเกือบร้อยละ 60 พบว่าราคาอาหารเพิ่มขึ้นอย่างมาก เนื่องจากความขัดแย้งและห่วงโซ่อุปทานที่หยุดชะงัก การขจัดความหิวโหยให้หมดสิ้นไปนั้นต้องอาศัยความพยายามที่เข้มข้นมากขึ้นในการเปลี่ยนระบบอาหารให้มีความยั่งยืน ความยืดหยุ่น และความเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ การเร่งปรับปรุงด้านอาหาร โภชนาการ สุขภาพ และสุขอนามัยยังมีความสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายความยั่งยืน ในการลดจำนวนเด็กที่ประสบปัญหาโภชนาการไม่เพียงพอเรื้อรังลงครึ่งหนึ่ง ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามในระดับนานาชาติในการบรรลุเป้าหมายนี้ แต่ความท้าทายยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะในประเทศที่มีปัญหาความยากจนและการขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐาน [4-5]

สถานการณ์ความยากจนระดับโลกยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องการการแก้ไขในระดับสากล โดยองค์กรต่างๆ เช่น ธนาคารโลกได้รายงานว่าผู้คนจำนวนมากยังคงมีชีวิตอยู่ภายใต้เส้นความยากจน โดยเฉพาะในบางประเทศในเอเชียและแอฟริกาที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสูง การเข้าถึงโอกาสในการ พัฒนา

เศรษฐกิจและการพัฒนาทรัพยากรจำเป็นเป็นสิ่งที่จำเป็นในการลดความยากจน [6] รวมถึงสถานการณ์ความยากใจในประเทศไทย ซึ่งสถานการณ์ความยากจนยังคงเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ โดยมีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันในหลายภูมิภาคของประเทศ แม้จะมีความพยายามในการลดอัตราความยากจนภายในประเทศ แต่ประชากรในประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเข้าถึงโอกาสในหลาย ๆ ด้าน [7] โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังจากความก้าวหน้าในการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำมาหลายทศวรรษ ความคืบหน้าเริ่มชะลอตัวลงตั้งแต่ปี 2015 ระหว่างปี 2015 ถึง 2021 อัตราความยากจนระดับประเทศลดลงจากร้อยละ 7.2 ลดลงเหลือร้อยละ 6.3 ขณะที่อัตราความยากจนที่เส้นความยากจนของกลุ่มประเทศรายได้ปานกลางระดับสูง (6.85 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน ตามค่า PPP ปี 2017) ลดลงจากร้อยละ 14.6 ลดลงเหลือร้อยละ 12.2 ช่องว่างแห่งความรุ่งเรือง (Prosperity Gap) ซึ่งเป็นมาตรวัดใหม่ของธนาคารโลกที่ใช้วิเคราะห์ความเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน ได้แสดงให้เห็นว่าการบริโภคของบุคคลหนึ่งต้องเพิ่มขึ้นเท่าใดเพื่อให้ถึงมาตรฐานความเจริญรุ่งเรืองที่ 25 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน (PPP ปี 2017) ซึ่งลดลงเล็กน้อยจาก 2.3 เป็น 2.2 ในช่วงหกปีที่ผ่านมา การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดลงและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจที่ชะงักงันทำให้ความยากจนเปลี่ยนจากการพึ่งพารายได้จากการทำงานไปสู่การพึ่งพาสวัสดิการทางสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ ประชากรสูงวัยและความยากลำบากในการเข้าถึงกลุ่มประชากรที่เปราะบางที่สุด ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการลดความยากจนเพิ่มเติม แม้ว่าความเหลื่อมล้ำจะลดลงระหว่างปี 2015 ถึง 2021 แต่การลดลงยังคงอยู่ในระดับปานกลางแม้จะมีการขยายตัวของโครงการคุ้มครองทางสังคม สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ด้านค่าใช้จ่ายอุปโภคบริโภคในระดับประเทศลดลงจาก 36.2 เป็น 35.1 ขณะที่สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ด้านรายได้ ลดลงจาก 44.5 เป็น 43 จำนวนทรัพย์สินยังคงกระจุกตัวอยู่กับประชากรเพียงร้อยละ 10 ที่ถือครองทรัพย์สินถึงร้อยละ 75 ของประเทศ ส่งผลให้ไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำสูงที่สุดในโลก แนวโน้มในปี 2024 คาดว่าอัตราความยากจนจะลดลงต่อเนื่องเหลือ ร้อยละ 8.2 โดยได้รับแรงสนับสนุนจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เร่งตัวขึ้นและอัตราเงินเฟ้อที่ลดลง อย่างไรก็ตาม ปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น หนี้ครัวเรือนที่สูง และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ยังคงเป็นความเสี่ยงสำคัญ สำหรับครัวเรือนที่มีรายได้น้อย [8]

สถานการณ์ที่กล่าวมาในข้างต้นเป็นสิ่งที่หลายประเทศทั่วโลกและประเทศไทยจะต้องเผชิญ เพื่อแก้ไขปัญหาด้านความยากจนและความไม่มั่นคงทางอาหารที่มีมาอย่างยาวนานในประเทศไทย ผู้กำหนดนโยบายจะต้องคำนึงถึงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ครอบคลุมในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมและพัฒนาในระดับการกำหนดนโยบาย ไปจนถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจอันจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากปัญหาความยากจน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ และคำนึงถึงคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารเพื่อส่งเสริมความยั่งยืนของประเทศไทยในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงทางอาหารในมิติต่าง ๆ กับความยากจนของประชากรในประเทศไทย

2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารต่อสัดส่วนของความยากจนในประเทศไทย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความมั่นคงทางอาหาร (Food Security Index: FSI) กับความยากจนของประชากรในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

1.1 นิยามของความมั่นคงทางอาหาร

นิยามของความมั่นคงทางอาหารนั้นมีแนวคิดมาตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษปี 1970 แนวคิดนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาได้รับการพัฒนาในช่วงสามสิบปีที่ผ่านมาเพื่อสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในแนวคิดนโยบายอย่างเป็นทางการ [9] คำนี้เริ่มใช้ครั้งแรกในช่วงกลางทศวรรษ 1970 ในการประชุมอาหารโลก เมื่อปี ค.ศ. 1974 นิยามความหมายของความมั่นคงทางอาหารว่า “ความพร้อมของอาหารพื้นฐานของโลกในทุกช่วงเวลาเพื่อรองรับการขยายตัวของการบริโภคอาหารอย่างต่อเนื่องและชดเชยความผันผวนของผลผลิตและราคา” ในปี 1983 องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติได้วิเคราะห์ความสามารถด้านการเข้าถึงอาหาร ซึ่งนำไปสู่คำจำกัดความที่อิงตามความสมดุลระหว่างด้านอุปสงค์และอุปทานของสมการความมั่นคงทางอาหารว่า “การให้แน่ใจว่าทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารพื้นฐานที่พวกเขาต้องการได้ทุกเวลา” [10] คำจำกัดความนี้ได้รับการแก้ไขเพื่อกล่าวถึงความมั่นคงทางอาหารในระดับบุคคลและครัวเรือนที่ นอกเหนือจากระดับภูมิภาคและระดับประเทศในการวิเคราะห์ถึงสภาวะความมั่นคงทางอาหาร ในปี 1986 รายงานของธนาคารโลก (World Bank) ที่มีอิทธิพลอย่างมากเกี่ยวกับความยากจนและความหิวโหย จะมุ่งเน้นไปที่พลวัตทางการเปลี่ยนแปลงของเวลาและความไม่มั่นคงทางอาหาร และยังกล่าวถึงความไม่มั่นคงทางอาหารที่มีมาอย่างยาวนาน และเกี่ยวข้องกับปัญหาความยากจนที่ต่อเนื่องหรือโครงสร้างสังคมและผู้มีรายได้ต่ำ การล่มสลายทางเศรษฐกิจ หรือความขัดแย้งทางสังคมนั้น ซึ่งเน้นถึงผลกระทบของสิทธิส่วนบุคคลต่อการเข้าถึงอาหาร เช่น การผลิต แรงงาน การค้า และทรัพยากรที่มีอยู่ ต่อมาคำจำกัดความของความมั่นคงทางอาหารที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในปี 1996 “ความมั่นคงทางอาหารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการได้ตลอดเวลา ซึ่งตอบสนองความต้องการทางโภชนาการและความชอบด้านอาหารของพวกเขาเพื่อชีวิตที่กระฉับกระเฉงและมีสุขภาพดี” [11] โดยนิยามนี้คำนึงถึงความหลากหลายของมิติความมั่นคงทางอาหาร และการเข้าถึงอาหาร ความพร้อม คุณค่าทางโภชนาการ และความมั่นคงทางอาหาร ทำให้สามารถตอบสนองนโยบายที่เน้นที่การส่งเสริมและฟื้นฟูทางเลือกในการดำรงชีพได้ โดยในปี 1996 การรับรองสิทธิในการได้รับอาหารเพียงพออย่างเป็นทางการถือเป็นความสำเร็จครั้งสำคัญในการประชุมสุดยอดอาหารโลก (World Food Summit) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของแนวทางที่เน้นที่สิทธิในการรักษาความมั่นคงด้านอาหาร และในปัจจุบันมีประเทศมากกว่า 40 ประเทศที่มีสิทธิในการรับอาหารตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ

ความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) เป็นคำที่ถูกนิยามขึ้นในปี 1996 โดยการประชุมสุดยอดด้านอาหารโลก ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติให้คำนิยามของความมั่นคงทางอาหาร หมายถึง สภาวะที่ทุกคนมีการเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการเพื่อตอบสนองความต้องการทางอาหารและความต้องการด้านโภชนาการ เพื่อชีวิตที่มีสุขภาพดีและแข็งแรง ภายใต้มิติหลัก 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 ความพร้อมของอาหาร (Physical availability of food) หมายถึงการมีอยู่ของอาหารที่เพียงพอในเชิงปริมาณ ซึ่งพิจารณาจากระดับการผลิตอาหาร การเก็บสะสม และการค้าสุทธิ ด้านที่ 2 การเข้าถึงอาหารทั้งทางเศรษฐกิจและทางกายภาพ (Economic and physical access to food) โดยจะต้องมีความสามารถในการเข้าถึงอาหารได้กับทุกคนและทุกครัวเรือน แม้จะมีอาหารเพียงพอในระดับชาติ แต่ไม่ได้รับประกันว่าครัวเรือนทุกครัวเรือนจะมีความมั่นคงทางอาหาร นโยบายจึงมุ่งเน้นไปที่

รายได้ การใช้จ่าย ตลาด และราคาสินค้า เพื่อให้บรรลุเป้าหมายด้านความมั่นคงทางอาหาร ด้านที่ 3 การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food utilization) หมายถึงวิธีการที่ร่างกายจะสามารถใช้ประโยชน์จากสารอาหารต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการของร่างการ ซึ่งการได้รับพลังงานและสารอาหารที่เพียงพอเป็นผลมาจากการดูแลและปฏิบัติในการให้อาหาร การเตรียมอาหาร ความหลากหลายของอาหาร และการแจกจ่ายอาหารภายในครัวเรือน และด้านที่ 4 ความมั่นคงของมิติทั้งสามข้างต้นตลอดเวลา (Stability of the other three dimensions over time) แม้ว่าการบริโภคอาหารจะเพียงพอต่อความต้องการในแต่ละมื้อของวัน แต่หากในอนาคตประชาชนไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการ หมายความว่ายังตกอยู่ในสภาวะไม่มั่นคงทางอาหารโดยมีปัจจัย เช่น สภาพอากาศไม่เหมาะสมต่อการเข้าถึงอาหาร ความไม่มั่นคงทางการเมือง หรือปัญหาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นจนไปถึงระดับชาติอาจส่งผลกระทบต่อสถานะความมั่นคงทางอาหาร [11]

1.2 ดัชนีความมั่นคงทางอาหาร

ดัชนีความมั่นคงทางอาหารโลก (Global Food Security Index: GFSI) แสดงถึงสภาพแวดล้อมโดยรวมด้านความมั่นคงทางอาหาร โดยเก็บข้อมูลจากทั้งหมด 113 ประเทศ โดย 113 ประเทศได้รับการคัดเลือกโดย The Economist Impact โดยพิจารณาจากความหลากหลายในภูมิภาค ความสำคัญทางเศรษฐกิจ ขนาดประชากร (ประเทศที่มีประชากรมากกว่าจะถูกเลือกเพื่อให้มีประชากรทั่วโลกมากขึ้น) และเป้าหมายในการรวมภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก และแหล่งข้อมูลสำหรับตัวชี้วัดเชิงปริมาณถูกรวบรวมจากแหล่งสถิติระดับชาติและนานาชาติ ในกรณีที่ข้อมูลบางส่วนขาดหายไปได้ใช้อัตราประมาณการ โดยเป็นข้อมูลตามแบบจำลอง ส่วนตัวชี้วัดเชิงคุณภาพบางส่วน ถูกสร้างขึ้นโดย The Economist Impact โดยใช้ข้อมูลจากธนาคารเพื่อการพัฒนาและเว็บไซต์ของรัฐบาล และอีกส่วนหนึ่งมาจากแบบสำรวจและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ โดยดัชนีความมั่นคงทางอาหารโลกปี 2022 มีการปรับเพิ่มตัวชี้วัดใหม่ 14 ตัว รวมทั้งสิ้นเป็น 68 ตัว เพื่อสะท้อนธรรมชาติของระบบอาหารโลกที่เชื่อมโยงกัน ตัวชี้วัดใหม่หลายตัวเน้นไปที่การสนับสนุนเกษตรกร เช่น การเข้าถึงบริการให้คำปรึกษาทางการเกษตรและการส่งเสริมเกษตรกรหญิง เสาหลักด้าน "ความพร้อมของอาหาร" (Availability) ถูกปรับให้เริ่มจากการผลิตอาหาร โดยมีการเพิ่มการเข้าถึงปัจจัยการผลิตทางการเกษตรและการเงิน การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานในฟาร์ม เช่น การจัดเก็บผลผลิตและระบบชลประทาน นอกจากนี้ เสาหลักที่สี่ ซึ่งเดิมเรียกว่า "ทรัพยากรธรรมชาติและความยืดหยุ่น" ได้ถูกเปลี่ยนชื่อเป็น "ความยั่งยืนและการปรับตัว" (Sustainability and Adaptation) เพื่อสะท้อนความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีการเพิ่มตัวชี้วัดเกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ เช่น การระบาดของศัตรูพืชและโรค รวมถึงการเพิ่มตัวชี้วัดเกี่ยวกับการไหลเวียนของการเงินเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ [12] ฐานในการวิเคราะห์ความมั่นคงทางอาหารโดยรวมทั่วโลก ทั้งด้านความพร้อม ความสามารถในการเข้าถึง คุณภาพ และการเตรียมตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลง โดยเสาหลักทั้ง 4 ของดัชนีความมั่นคงทางอาหารโลก ประกอบด้วย

1. ความสามารถในการเข้าถึง (Affordability) ในส่วนนี้ครอบคลุมถึงความสามารถในการเข้าถึงอาหารผ่านการวัดค่าต่าง ๆ เช่น ภาษีนำเข้าสินค้าเกษตรและเสรีภาพทางการค้า การเข้าถึงบริการทางการเงิน รวมถึงผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่หลากหลาย ในปี 2022 มีการเพิ่มตัวชี้วัดใหม่เพื่อวัดการค้าสินค้าเกษตรที่ครอบคลุมมากขึ้น เช่น เสรีภาพในการค้า และการเคลื่อนย้ายสินค้าระหว่างประเทศเพื่อให้สามารถวิเคราะห์ได้ละเอียดมากขึ้น

2. ความพร้อมใช้งาน (Availability) มุ่งเน้นไปที่ความพร้อมในการผลิตและการจัดหาอาหาร รวมถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การเข้าถึงบริการทางการเกษตร การมีโครงสร้างพื้นฐานในการเกษตร เช่น การจัดเก็บพืชผล การชลประทาน และการเข้าถึงตลาด นอกจากนี้ยังรวมถึงการวัดผลด้านราคาสินค้าเกษตรและการสนับสนุนชุมชนเกษตรกร โดยเฉพาะการส่งเสริมสิทธิสตรีในการเข้าถึงทรัพยากรทางการเกษตร

3. คุณภาพและความปลอดภัย (Quality and Safety) ที่กล่าวถึงมาตรการด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร รวมถึงความหลากหลายของอาหาร การบริโภคน้ำตาล และกฎหมายด้านความปลอดภัยของอาหาร โดยมีการเพิ่มตัวชี้วัดเกี่ยวกับกฎหมายความปลอดภัยของอาหารเพื่อให้ตอบสนองต่อปัญหาในอนาคตที่อาจเกิดขึ้น

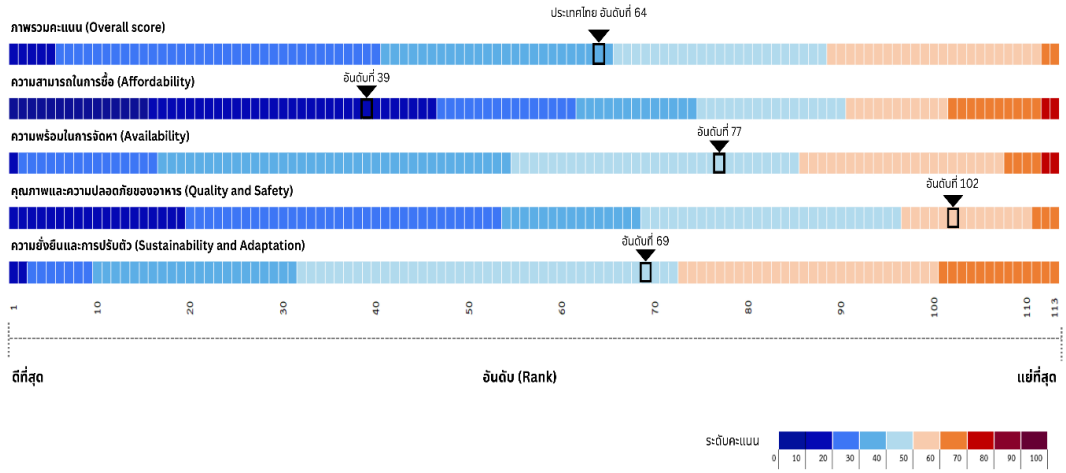
4. ความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation) ซึ่งส่วนนี้มีการเปลี่ยนชื่อจากเดิม "ทรัพยากรธรรมชาติและความยืดหยุ่น" เป็น "ความยั่งยืนและการปรับตัว" เน้นถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพและสุขภาพของดิน รวมถึงการไหลเวียนของการเงินเพื่อสนับสนุนการปรับตัวและลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเพิ่มการวัดการจัดการความเสี่ยงจากโรคระบาดและแมลงเพื่อให้ครอบคลุมถึงมาตรการการป้องกันและจัดการปัญหาเหล่านี้

1.3 ข้อมูลคุณลักษณะของความมั่นคงทางอาหาร

ในปี 2022 ได้มีการจัดทำข้อมูลคุณลักษณะความมั่นคงทางอาหารจาก 113 ประเทศทั่วโลก ที่จัดทำโดย The Economist Impact ร่วมกับ Corteva Agriscience โดยได้วิเคราะห์สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารทั่วโลกโดยอ้างอิงจากข้อมูลที่รวบรวมในระยะเวลา 11 ปี (ค.ศ. 2012 - 2022) ได้ประเมินความมั่นคงด้านอาหารของประเทศในมิติต่าง ๆ คุณลักษณะเหล่านี้อ้างอิงตามดัชนีความมั่นคงด้านอาหารโลก (The Global Food Security Index: GFSI) ซึ่งให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหลักของความมั่นคงด้านอาหารในประเทศทั่วโลกมีดัชนีที่สร้างขึ้นจากตัวบ่งชี้ 68 ตัว และได้รับการออกแบบให้เป็นแบบจำลองเปรียบเทียบเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่วัดปัจจัยขับเคลื่อนความมั่นคงด้านอาหารของแต่ละประเทศ ซึ่งเป็นการให้คะแนนในภาพรวมสำหรับแต่ละประเทศ และยังแยกย่อยคะแนนสำหรับประเด็นความมั่นคงด้านอาหารทั้ง 4 มิติ ได้แก่ ความสามารถในการซื้อ (Affordability), ความพร้อมใช้งาน (Availability), คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety), และความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation) ซึ่งสามารถตรวจสอบคะแนนและเปรียบเทียบคะแนนกับค่าเฉลี่ยได้ในระดับภูมิภาค และระดับทั่วโลก

จากการรายงาน The Global Food Security Index 2022 ในปี 2022 รายงานนี้ชี้ให้เห็นว่าความมั่นคงทางอาหารทั่วโลกกำลังเผชิญกับความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นจากปัจจัยหลายประการ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและจัดหาสินค้าอาหาร ประเด็นสำคัญในรายงานฉบับนี้กล่าวถึงความมั่นคงทางอาหารที่ถดถอยลง หลังจากที่ดัชนีความมั่นคงทางอาหารสูงสุดในปี 2019 ดัชนีนี้ได้ลดลงเนื่องจากราคาสินค้าอาหารที่เพิ่มขึ้นและความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นจากการระบาดของ COVID-19 และสงครามในยูเครน ทำให้ความสามารถในการซื้อหาอาหารลดลง ผลกระทบจากความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นปัจจัยที่เพิ่มความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางอาหาร ทำให้โครงสร้างพื้นฐานในการผลิตและจัดหาอาหารเสื่อมสภาพ และส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงน้ำและทรัพยากรอื่น ๆ และยังกล่าวถึงความสำคัญของการปรับตัวและการสร้างความยั่งยืน ซึ่งรายงานฉบับนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับตัวของระบบการผลิตอาหารเพื่อให้สามารถฟื้นตัวและตอบสนองต่อวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเทศที่มีคะแนนความมั่นคงทางอาหารสูงมักมีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและมี

นโยบายส่งเสริมความยั่งยืนในการเกษตรไปพร้อม ๆ กัน [13] และรายงานฉบับย่อยของประเทศไทย (Country report: Thailand Global Food Security Index 2022) Economist Impact ระบุว่าประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 64 จาก 113 ประเทศ และอยู่ในอันดับที่ 11 ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจากทั้งสิ้น 23 ประเทศในภูมิภาค และมีความโดดเด่นในคะแนนด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability) อันดับที่ 39 ส่วนด้านที่ได้คะแนนน้อยที่สุดอยู่ในด้าน คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) อยู่ในอันดับที่ 102 [14] แสดงดังภาพที่ 1

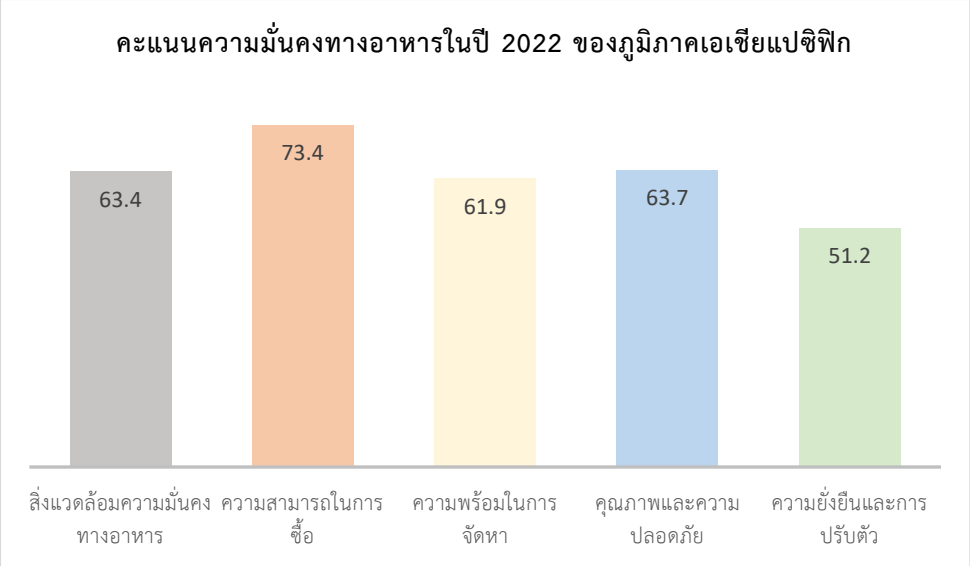

ภาพที่ 1 การจัดอันดับความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยเทียบกับ 113 ประเทศ

ที่มา: ปรับปรุงจาก *Global Food Security Index 2022,* (*The Economist Impact, 2022)*

ในรายงานฉบับย่อยของประเทศไทย (Country report: Thailand Global Food Security Index 2022) โดย Economist Impact ระบุว่าประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 64 จาก 113 ประเทศ และอยู่ในอันดับที่ 11 ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจากทั้งสิ้น 23 ประเทศในภูมิภาค และมีความโดดเด่นในคะแนนด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability) อันดับที่ 39 ส่วนด้านที่ได้คะแนนน้อยที่สุดอยู่ในด้าน คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) อยู่ในอันดับที่ 102 แสดงดังภาพที่ 1 ซึ่งภาพรวมระดับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมีคะแนนเฉลี่ย 63.4 คะแนนในด้านสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารโดยรวมใน GFSI ปี 2022 ซึ่งอยู่อันดับที่ 3 จากทั้งหมด 6 ภูมิภาค ร่วมกับละตินอเมริกา จาก 4 มิติของความมั่นคงทางอาหาร ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมีคะแนนสูงสุดในด้านความสามารถในการซื้อ (73.4) และต่ำสุดในด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (51.2) ดังภาพประกอบที่ 2

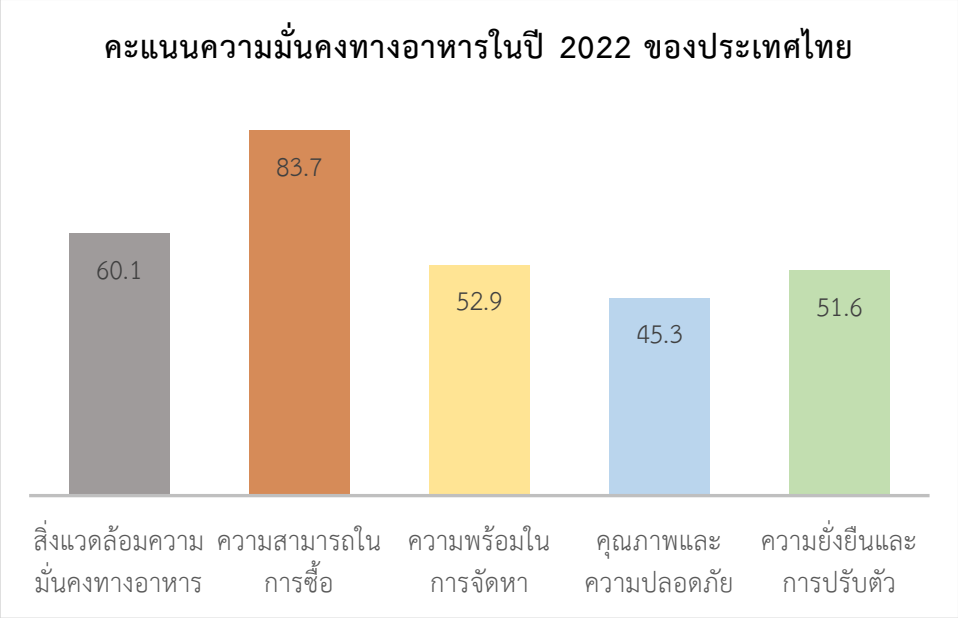
โดย Economist Impact ให้ความกังวลเกี่ยวกับความยั่งยืนและการปรับตัวถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับภูมิภาคนี้ เนื่องจากทรัพยากรดินและน้ำของภูมิภาคได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างมาก ความหลากหลายทางชีวภาพของมหาสมุทร แม่น้ำ และทะเลสาบมีความหลากหลายทางชีวภาพและสัตว์ลดลง เนื่องจากการใช้ทรัพยากรมากเกินไป และความมีส่วนร่วมทางการเมืองในการพัฒนานโยบายจัดการความเสี่ยงยังไม่เพียงพอ ประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคยังมีภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางอาหารและความท้าทายจากความเสี่ยงต่อสภาพภูมิอากาศได้ชัดเจนเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วในภูมิภาค อันจะส่งผลให้สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารโดยรวมในภูมิภาคแย่ลง

ภาพที่ *1* ภาพรวมคะแนนความมั่นคงทางอาหารของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

ที่มา: ปรับปรุงจาก *Country Report: Thailand (The Economist Group, 2022)*

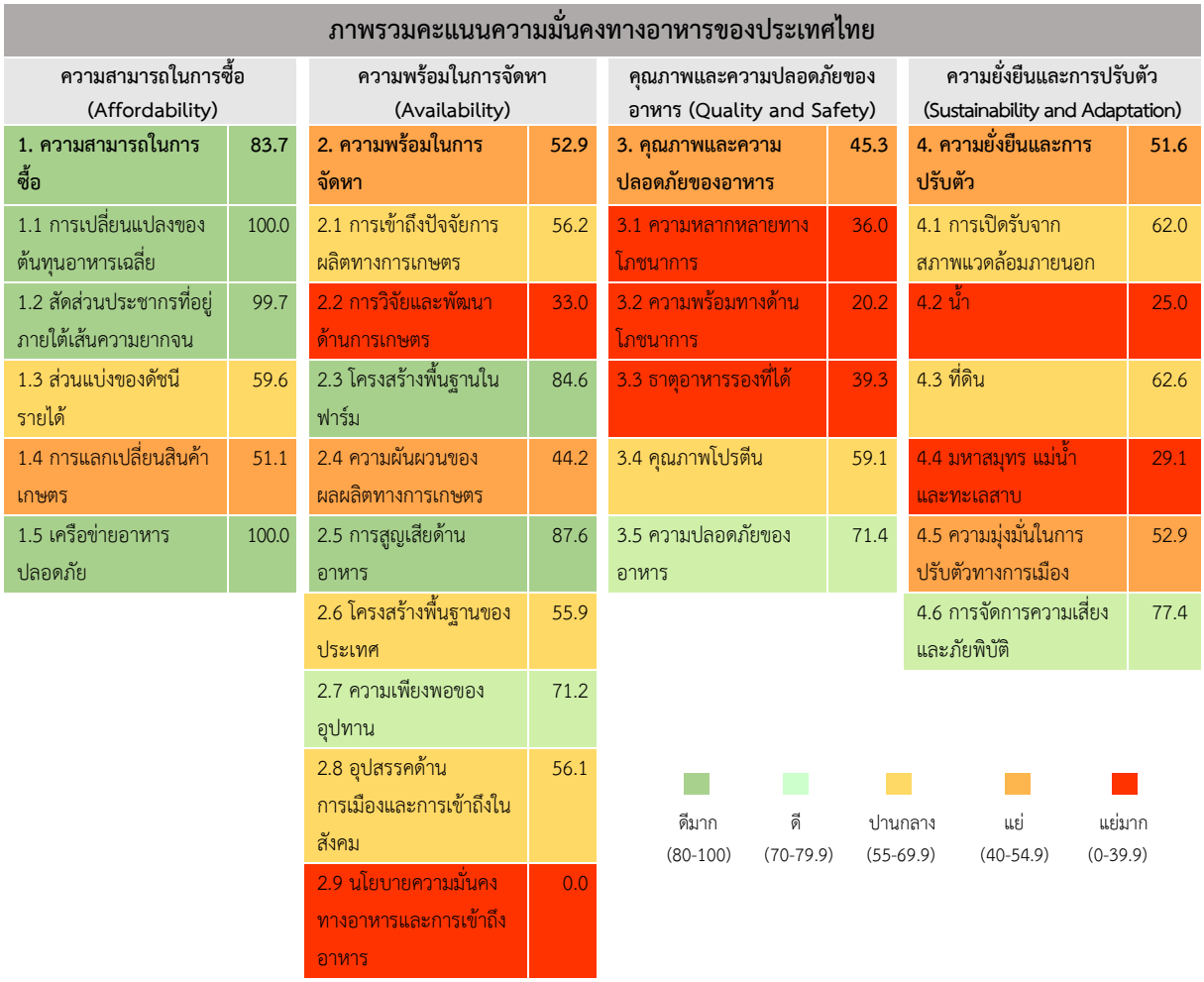
ภาพรวมของประเทศไทยมีคะแนนดีที่สุดในมิติของความสามารถในการซื้อ (Affordability) โดยมีคะแนนอยู่ที่ 83.7 และคะแนนต่ำสุดในมิติของคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) ซึ่งได้คะแนน 45.3 โดยได้อธิบายว่า ประเทศไทยมีระบบสวัสดิการด้านอาหารที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ มีความมั่นคงและครอบคลุมมากพอที่จะช่วยเหลือประชากรจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพแม้ในสภาวะวิกฤต ซึ่งช่วยให้กลุ่มเปราะบางมีความมั่นคงด้านอาหาร แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยจำเป็นต้องทำให้อาหารมีความปลอดภัยและมีคุณภาพสูงขึ้นโดยการพัฒนานโยบายเกี่ยวกับแนวทางการรับประทานอาหารและมาตรฐานโภชนาการ ตลอดจนใช้การติดตามและเฝ้าระวังด้านโภชนาการ นอกจากนี้ ประเทศยังจำเป็นต้องเสริมสร้างความหลากหลายทางอาหารและความพร้อมของสารอาหารรอง เช่น วิตามินและแร่ธาตุต่าง ๆ ในอาหารที่บริโภคในปริมาณที่เพียงพอ สารอาหารรองเหล่านี้มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโต การพัฒนาทางกายและสมอง รวมถึงการป้องกันโรคในอาหารอีกด้วย ส่วนในด้าน ความพร้อมในการจัดหา (Availability) และความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation) มีคะแนนอยู่ในระดับกลางที่ 52.9 และ 51.6 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงความกังวลในระดับภูมิภาคเกี่ยวกับความยั่งยืนและการปรับตัว ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก เนื่องจากทรัพยากรดินและน้ำของภูมิภาคได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างมาก มหาสมุทร แม่น้ำ และทะเลสาบมีความหลากหลายทางชีวภาพและสัตว์ลดลง เนื่องจากการใช้ทรัพยากรมากเกินไป รวมถึงความกังวลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการพัฒนานโยบายจัดการความเสี่ยงยังไม่เพียงพอ ประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคยังมีภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางอาหารและความท้าทายจากความเสี่ยงต่อสภาพภูมิอากาศได้ชัดเจนเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วในภูมิภาค อันจะส่งผลให้สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารโดยรวมในภูมิภาคแย่ลง [13-14]

ภาพที่ 2 ภาพรวมคะแนนความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย

ที่มา: ปรับปรุงจาก *Country Report: Thailand* (*The Economist Group, 2022)*

สรุปภาพรวมของสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยในช่วงปี 2012-2022 (11 ปี) สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยมีการปรับปรุงเล็กน้อยในช่วงการติดตามของ GFSI ตลอด 11 ปีที่ผ่านมา แม้จะมีความก้าวหน้าในบางด้าน แต่ยังคงมีพื้นที่ที่ต้องปรับปรุง โดยเฉพาะด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร ในด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation) มีการเพิ่มคะแนนสูงสุด (เพิ่มขึ้น 17.2) นับตั้งแต่ปี 2012 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลจากการเพิ่มขึ้นอย่างมากในตัวชี้วัดการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (เพิ่มสูงถึง 77.4) นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงในด้านความมุ่งมั่นทางการเมืองต่อการปรับตัว (เพิ่มขึ้น 30.8) คะแนนด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability) และความพร้อมใช้งาน (Availability) มีการปรับปรุงเล็กน้อยเพิ่มขึ้น 7.2 และ 4.4 คะแนนตามลำดับ ในด้านความพร้อมใช้งาน (Availability) มีการปรับปรุงคะแนนที่สำคัญในด้านโครงสร้างพื้นฐานของฟาร์ม (เพิ่มขึ้น 47.8) และความเพียงพอของเสบียง (เพิ่มขึ้น 50.6) ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาในด้านโซ่อุปทาน อย่างไรก็ตาม มีการลดลงอย่างมากในคะแนนของตัวชี้วัดนโยบายความมั่นคงทางอาหารและการเข้าถึง (Food security and access policy commitments) ถึง 52.5 คะแนน ซึ่งสะท้อนถึงความล่าช้าในการพัฒนากลยุทธ์ที่กว้างขวางขึ้นเพื่อให้บรรลุความมั่นคงทางอาหาร

ภาพที่ 3 ภาพรวมความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงไปจากปี ค.ศ. 2012 ถึง ค.ศ. 2022

ที่มา: ปรับปรุงจาก Country Report: Thailand (The Economist Group, 2022)

และที่สำคัญคือ ผลการดำเนินงานของประเทศไทยในด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารลดลง 10.8 คะแนน โดยตัวชี้วัดทั้งหมดในด้านนี้มีคะแนนลดลง ยกเว้นตัวชี้วัดคุณภาพโปรตีน (เพิ่มขึ้น 0.3) ซึ่งมีการเพิ่มขึ้นเล็กน้อย เนื่องจากด้านนี้เป็นด้านที่มีคะแนนต่ำสุดของประเทศไทย การให้ความสำคัญในการปรับปรุงมาตรฐานโภชนาการและการเพิ่มความหลากหลายทางอาหารจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการปรับปรุงสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศโดยรวม ดังภาพประกอบที่ 4 คะแนนของประเทศไทยที่ผ่านการจัดอันดับในปี 2022 เป็นข้อมูลที่แสดงล่าสุด คะแนนตั้งแต่ 0 ถึง 100 ซึ่ง 100 หมายถึง ดีที่สุด โดยการเปลี่ยนแปลงของคะแนนเทียบกับปี 2012 [14] แสดงดังภาพที่ 4

จากการเปลี่ยนแปลงของคะแนนดังกล่าวทำให้สามารถวิเคราะห์จุดแข็งและโอกาสในการพัฒนาของประเทศไทยได้ว่า ประเทศไทยมีระบบการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่แข็งแกร่งและมีโครงสร้างพื้นฐานของฟาร์มที่สามารถรองรับต่อระบบการผลิตได้อย่างครอบคลุม นอกจากนี้ยังสามารถควบคุมต้นทุนอาหารให้อยู่ในระดับที่สามารถเข้าถึงได้อย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทย ยังมีสิ่งที่ต้องปรับปรุง ได้แก่ ประเทศไทยยังขาดหน่วยงานหน่วยงานในการส่งเสริมและสนับสนุน รวมทั้งการออกแบบกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร และการพัฒนามาตรฐานโภชนาการและแนวทางการส่งเสริมความยั่งยืนของอาหารในระดับชาติ เพื่อปรับปรุงคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร การดำเนินนโยบายที่ต้องจัดการกับความผัน

ผวนของการผลิตทางการเกษตรจึงมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากความผันผวนส่งผลกระทบต่อภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารโดยรวม แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบจุดแข็งและโอกาสในการพัฒนาของประเทศไทยด้านความมั่นคงทางอาหาร

จุดแข็ง (Strengths)	
การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ	ประเทศไทยมีคะแนนที่ดีในด้านการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ อยู่ในอันดับที่ 33 แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการจัดการกับความเสี่ยงของโรคระบาดและภัยธรรมชาติ
โครงสร้างพื้นฐานของฟาร์ม	ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 6 ในด้านนี้โดยเฉพาะการเข้าถึงข้อมูลการตลาดและและการให้บริการธุรกรรมทางการเงินผ่านโทรศัพท์มือถือ
การควบคุมต้นทุนอาหาร	ประเทศไทยมีคะแนนสูงสุดในด้านการควบคุมต้นทุนอาหารอยู่ในอันดับที่ 1 ซึ่งได้รับคะแนนเต็ม 100 คะแนน และมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างชัดเจนในช่วงสามปีที่ผ่านมา
โอกาสในการพัฒนา (Areas for Improvement)	
ความผันผวนของการผลิตทางการเกษตร	ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 92 ในด้านนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผันผวนที่สูงในการผลิตทางการเกษตร ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารโดยรวม
นโยบายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร	ประเทศไทยไม่มีนโยบายหรือหน่วยงานเฉพาะที่ดูแลด้านความมั่นคงทางอาหารซึ่งควรมีการพัฒนาเพื่อปรับปรุงสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารในประเทศ
มาตรฐานโภชนาการ	ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 107 ในด้านนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศยังขาดมาตรฐานโภชนาการระดับชาติ ควรมีการพัฒนาแนวทางโภชนาการแห่งชาติ และการติดตามและเฝ้าระวังด้านโภชนาการ

ที่มา: ปรับปรุงจาก Country Report: Thailand (The Economist Group, 2022)

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความยากจน

2.1 ข้อมูลพื้นฐานสถานการณ์ภาพรวมความยากจนในระดับโลก

ธนาคารโลกเผยข้อมูลจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่าปี 2020 ถือเป็นปีแห่งการพลิกกลับครั้งประวัติศาสตร์ในความก้าวหน้าระดับโลกในการลดความยากจนขั้นรุนแรงและความไม่เท่าเทียมกัน จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในความยากจนขั้นรุนแรงน่าจะเพิ่มขึ้น 11 เปอร์เซ็นต์ในปี 2020 ทำให้ความยากจนสูงขึ้น 1.2 เปอร์เซ็นต์จากที่คาดการณ์ไว้ (คาดว่าความยากจนขั้นรุนแรงจะลดลง) ดังนั้นในปี 2020 จะมีประชากรอาศัยอยู่ในความยากจนขั้นรุนแรงเพิ่มขึ้นมากกว่าที่คาดการณ์ไว้ถึง 90 ล้านคน นับตั้งแต่ปี 2020 เป็นต้นมาความคืบหน้าในการลดความยากจนเป็นไปอย่างเชื่องช้าและไม่สม่ำเสมออย่างมาก สถานการณ์ปัจจุบันเผยให้เห็นว่าการลดความยากจนเริ่มเพิ่มขึ้นอีกครั้งในปี 2021 แต่จะเกิดขึ้นในอัตราเดียวกับการระบาดใหญ่ในปี 2019 ซึ่งไม่มากพอที่จะฟื้นตัวจากความสูญเสียปี 2022 บ่งชี้ว่าการลดความยากจนจะหยุดชะงักลงต่อไป เนื่องจากแนวโน้มการเติบโตของโลกลดลงเนื่องจากเหตุการณ์การรุกรานยูเครนของรัสเซีย และการเติบโตที่ชะลอตัวในจีน ราคาอาหารและพลังงานที่สูงขึ้นส่งผลกระทบต่อคนจน แม้จะในระยะสั้น แต่อาจเพิ่มจำนวนคนจนให้สูงมากขึ้น แม้ว่าราคาที่สูงขึ้นอาจส่งผลดีต่อรายได้ในระยะยาว เนื่องจากครัวเรือนที่ยากจนจำนวนมากเป็นผู้ผลิตอาหารสุทธิหรือมีรายได้จากภาคเกษตรกรรม ในการเสนอการประมาณการความยากจนระดับโลกของธนาคารโลกสำหรับปี 2019 และผลกระทบที่รุนแรงในปี 2020 การฟื้นตัวจากการสูญเสียที่อ่อนแอ

ตั้งแต่นั้นมาทำให้ความคืบหน้าล่าช้าลงไปอีกสี่ปี ภายในปี 2030 อัตราความยากจนคาดว่าจะอยู่ที่ 7 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่คาดการณ์ไว้ 3 เปอร์เซ็นต์ ทำให้การบรรลุเป้าหมายการลดความยากจนนั้นจะยากเพิ่มขึ้นไปอีก และมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องหาแนวทางแก้ไข [6]

การกำหนดเส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศเป็นมาตรฐานที่ใช้ในการกำหนดนโยบายที่สำคัญเกี่ยวกับความยากจนทั่วโลก เช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1 [4] ในปี 1990 ธนาคารโลกได้แนะนำเส้นแบ่งความยากจนที่ใช้ตัวเลข 1 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน และหลังจากนั้นก็ใช้วิธีการนี้ในการกำหนดเส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศ โดยอ้างอิงจากเส้นแบ่งความยากจนของประเทศที่ยากจนที่สุดในโลก ซึ่งแสดงออกมาในหน่วย PPPs (Purchasing Power Parities) เส้นแบ่งความยากจนระดับโลกได้รับการปรับปรุงอยู่เสมอ เริ่มจาก 1.00 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 1985) เป็น 1.08 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 1993) 1.25 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 2005) และ 1.90 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 2011) การเริ่มต้นการกำหนดเส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศและเส้นแบ่งความยากจนระดับที่สูงขึ้นคือการใช้ชุดข้อมูลใหม่เกี่ยวกับเส้นแบ่งความยากจนของประเทศต่าง ๆ ที่คำนวณรอบปี 2017 และแปลงเป็น PPPs ปี 2017 เส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศถูกคำนวณจากค่ามัธยฐานของเส้นแบ่งความยากจนของประเทศรายได้ต่ำ (Low-Income Countries: LICs) ในขณะที่เส้นแบ่งความยากจนระดับที่สูงขึ้นคำนวณจากค่ามัธยฐานของเส้นแบ่งความยากจนของประเทศรายได้ปานกลางระดับล่าง (Lower-Middle-Income Countries: LMICs) และประเทศรายได้ปานกลางระดับสูง (Upper-Middle-Income Countries: UMICs) ต่างจาก PPPs ปี 2011 เส้นแบ่งความยากจนอยู่ที่ 1.90 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับประเทศรายได้ต่ำ, 3.20 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับประเทศรายได้ปานกลางระดับล่าง และ 5.50 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับประเทศรายได้ปานกลางระดับสูง แต่ใน PPPs ปี 2017 เส้นแบ่งความยากจนที่คำนวณได้คือ 2.15 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับประเทศรายได้ปานกลางระดับล่าง, 3.65 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับประเทศรายได้ปานกลางระดับล่าง และ 6.85 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับประเทศรายได้ปานกลางระดับสูง แสดงดังตารางที่ 2

การเปลี่ยนแปลงเส้นแบ่งความยากจนในกลุ่ม UMICs ค่อนข้างมาก เนื่องจากมูลค่าที่แท้จริงของเส้นแบ่งความยากจนของประเทศในกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นระหว่างปี 2011 ถึง 2017 โดยธนาคารโลกได้อธิบายว่า ในเดือนพฤษภาคม 2020 โครงการเปรียบเทียบระหว่างประเทศ (International Comparison Program: ICP) ได้เผยแพร่ข้อมูลใหม่เกี่ยวกับอำนาจซื้อ (Purchasing Power Parities: PPPs) ซึ่งอิงจากข้อมูลราคาที่เก็บรวบรวมจาก 176 เศรษฐกิจในปี 2017 การประมาณการความยากจนมักจะได้รับการปรับปรุงด้วยข้อมูล PPP ใหม่เพื่อสะท้อนข้อมูลล่าสุดเกี่ยวกับความแตกต่างของราคาในแต่ละประเทศ ข้อมูลทางสถิติที่เกี่ยวข้อง เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ก็ได้รับการปรับปรุงด้วย PPPs ใหม่เช่นกัน การเปลี่ยนฐานปีสำหรับการคำนวณ (ในที่นี้คือปี 2017) จะทำให้เกิดการปรับปรุง 2 ส่วน ส่วนแรกคือ การแปลงการบริโภคของแต่ละครัวเรือนให้เป็นหน่วยดอลลาร์สหรัฐในฐานปีใหม่ โดยใช้ข้อมูลราคาที่ปรับปรุงใหม่ ส่วนที่สองคือ การปรับปรุงเส้นแบ่งความยากจนที่ใช้ในการประเมินว่าครัวเรือนนั้นยากจนหรือไม่ ให้สอดคล้องกับฐานปีใหม่ [15]

ตารางที่ 2 เส้นแบ่งความยากจนทั่วโลกที่เปลี่ยนแปลงไปจากปี 2011 เทียบกับ ปี 2017

กลุ่มประเทศ	เส้นแบ่งความยากจน (PPPs 2011)	เส้นแบ่งความยากจน (PPPs 2017)
ประเทศที่มีรายได้น้อย (Low Income Country: LICs)	1.90 ดอลลาร์สหรัฐ	2.15 ดอลลาร์สหรัฐ
ประเทศรายได้ปานกลางระดับล่าง (Lower-Middle-Income Country: LMICs)	3.20 ดอลลาร์สหรัฐ	3.65 ดอลลาร์สหรัฐ
ประเทศรายได้ปานกลางระดับสูง (Upper-Middle-Income country: UMICs)	5.50 ดอลลาร์สหรัฐ	6.85 ดอลลาร์สหรัฐ

ที่มา : ปรับปรุงจาก Assessing the Impact of the 2017 PPPs on the International Poverty Line and Global Poverty (Jolliffe Dean et al., 2022)

Jolliffe และคณะ [3] ยังได้เทียบเส้นแบ่งความยากจนทั่วโลกในหน่วยสกุลเงินท้องถิ่นในราคาปี 2020 ที่แสดงเส้นแบ่งความยากจนทั่วโลก 4 ลักษณะ ที่สามารถจำแนกตามเกณฑ์ของเส้นแบ่งความยากจนซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ ได้แก่ ประเทศที่มีรายได้ต่ำ (low-Income country: LIC) ประเทศที่มีรายได้ปานกลางถึงต่ำ (Lower-Middle-Income country: LMIC) ประเทศที่มีรายได้ปานกลางถึงสูง (Upper-Middle-Income country: UMIC) และประเทศที่มีรายได้สูง (High-income country: HIC) โดยทำการปรับเส้นแบ่งความยากจนใหม่ที่คำนวณในหน่วยสกุลเงินท้องถิ่นโดยเทียบราคาการแปลงสกุลเงินในปี 2020 โดยเส้นแบ่งความยากจนทั่วโลกที่กำหนดจากกรอบ PPP ทั้งในปี 2011 และในปี 2017 ปรับปรุงใหม่ โดยเทียบในสกุลเงินท้องถิ่นของประเทศไทย สามารถเทียบได้ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เส้นแบ่งความยากจนทั่วโลกในหน่วยสกุลเงินท้องถิ่น (สกุลเงิน บาท เทียบในปี 2020)

เศรษฐกิจ	PPP	กลุ่มประเทศ (สกุลเงิน หน่วย: บาท)			
		LIC	LMIC	UMIC	HIC
ประเทศไทย	**2011**	26.23	44.17	75.92	299.53
	2017	28.83	48.94	91.85	326.65

ที่มา : ปรับปรุงจาก Assessing the Impact of the 2017 PPPs on the International Poverty Line and Global Poverty (Jolliffe Dean et al., 2022)

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้หมายความว่าเส้นแบ่งความยากจนระดับรุนแรงใหม่สูงขึ้นจนทำให้มีผู้ถูกจัดว่าอยู่ในความยากจนระดับรุนแรงมากขึ้น การเพิ่มเส้นแบ่งความยากจนจาก 1.90 ดอลลาร์สหรัฐเป็น 2.15 ดอลลาร์สหรัฐเป็นการสะท้อนถึงความแตกต่างของมูลค่าดอลลาร์ในปี 2017 และปี 2011 เป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงของอัตราความยากจนระดับโลกจากการปรับเส้นแบ่งความยากจนนี้จึงมีผลกระทบเพียงเล็กน้อย ส่งผลให้อัตราความยากจนระดับรุนแรงลดลงเล็กน้อย 0.3 จุดเปอร์เซ็นต์ เหลือร้อยละ 8.4 โดยมีจำนวนผู้ยากจนรุนแรงทั่วโลกที่ลดลงประมาณ 20 ล้านคน การเพิ่มเส้นแบ่งความยากจนจาก 3.20 ดอลลาร์สหรัฐเป็น 3.65 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับ LMICs ก็มีผลเช่นเดียวกัน โดยทำให้อัตราความยากจนเพิ่มขึ้นเพียง

เล็กน้อย 0.5 จุดเปอร์เซ็นต์ในระดับโลก และในกลุ่มประเทศ UMICs เส้นแบ่งความยากจนระดับชาติได้เพิ่มขึ้นในเชิงจริงโดยเฉลี่ย การเปลี่ยนแปลงของเส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศจาก 5.50 ดอลลาร์สหรัฐเป็น 6.85 ดอลลาร์สหรัฐจึงเป็นการเพิ่มขึ้นทั้งในเชิงมูลค่าจริงและเชิงมูลค่าเงิน อัตราความยากจนระดับโลกในเส้นแบ่งนี้เพิ่มขึ้นจาก ร้อยละ 43 เป็นร้อยละ 47 สอดคล้องกับ Jolliffe และคณะ ที่ได้อภิปรายว่าเมื่อเปรียบเทียบ PPP ปี 2011 และ PPP ปี 2017 ที่ปรับปรุงใหม่ ส่งผลให้ความยากจนขั้นรุนแรงในโลกในปี 2017 เพิ่มขึ้น 0.24 จุดเปอร์เซ็นต์ คิดเป็นจำนวนคนยากจนเพิ่มขึ้นอีก 18.0 ล้านคน ผลลัพธ์นี้เกิดจากสองภูมิภาคที่ยากจนที่สุดเป็นหลัก ได้แก่ แอฟริกาใต้ (จำนวนคนยากจนเพิ่มขึ้น 11 ล้านคน) และเอเชียใต้ (จำนวนคนยากจนเพิ่มขึ้น 11 ล้านคน) ตัวเลขประชากรที่ได้รับผลกระทบจากการใช้เส้นแบ่งความยากจนที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ในระดับภูมิภาคนี้มีสาเหตุหลักมาจากประเทศไนจีเรีย มีจำนวนคนยากจนเพิ่มขึ้น 5 ล้านคน และอินเดียมีจำนวนคนยากจนเพิ่มขึ้น 11 ล้านคน [3, 15]

2.2 การวัดระดับความยากจนของประชากรในประเทศไทย

ธนาคารโลกได้สรุปความยากจนและความเสมอภาคไว้ในรายงาน The Poverty and Equity Briefs (PEBs) ฉบับล่าสุดเดือนเมษายน 2024 โดยสรุปความยากจนและความเสมอภาคของประเทศไทยว่า ความก้าวหน้าในการลดความยากจนของประเทศไทยชะลอตัวลงหลังปี 2015 โดยความยากจนเพิ่มขึ้นในปี 2016, 2018 และ 2020 การเปลี่ยนผ่านจากภาคเกษตรกรรมไปสู่การจ้างงานที่มีผลิตภาพสูงขึ้น ซึ่งเคยเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มรายได้ในอดีต เริ่มลดลงในปี 2015 อย่างไรก็ตามการลดลงของอัตราความยากจนของประเทศไทยจะอย่างเห็นได้ชัดในปี 2019 อันเป็นผลจากการขยายตัวของการช่วยเหลือทางสังคม ซึ่งเพิ่มขึ้นในช่วงปี 2020 - 2021 เพื่อลดผลกระทบจากการระบาดใหญ่ อัตราความยากจนของประเทศเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6.2 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 6.8 ในปี 2019 ถึง 2020 ก่อนจะลดลงมาอยู่ที่ร้อยละ 6.3 ในปี 2021 เนื่องจากมาตรการบรรเทาทุกข์ (ผลกระทบจากการเกิดวิกฤตการณ์โรคอุบัติใหม่) ส่วนใหญ่ยังคงดำเนินต่อไปท่ามกลางการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจที่ช้า เมื่อวัดจากเส้นความยากจนที่ระดับรายได้ชนชั้นกลางระดับบน (6.85 ดอลลาร์สหรัฐต่อวันตามเกณฑ์ PPP ปี 2017) อัตราความยากจนยังคงที่ ที่ร้อยละ 13.2 ในปี 2019 - 2020 และลดลงเหลือร้อยละ 12.2 ในปี 2021 หากมองถึงการบริโภคต่อหัวของครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.1 ในช่วงปี 2021 - 2022 โดยกลุ่มประชากรกลุ่มล่างสุดมีอัตราการบริโภคต่อหัวของครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 40 ซึ่งมีอัตราการเติบโตที่เร็วกว่า อัตราความยากจนของประเทศลดลงจากร้อยละ 6.3 มาอยู่ที่ร้อยละ 5.3 ในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งการลดลงนี้แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการลดลงมากที่สุดถึง 2.4 จุด ในขณะที่กรุงเทพมหานครกลับมีความยากจนเพิ่มขึ้น แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทยังคงมีอัตราความยากจนสูงกว่าร้อยละ 8 และในหลายจังหวัดความยากจนเกินร้อยละ 20 ซึ่งเป็นอัตราที่สูง โดยดัชนี Gini ด้านการบริโภคลดลงจาก 35 เป็น 34.3 (ในช่วงปี 2021-2022) ดัชนีนี้บ่งชี้ถึงความไม่เท่าเทียมกันด้านการบริโภค โดยความไม่เท่าเทียมด้านรายได้ยังคงเป็นปัญหาที่น่ากังวล โดยประเทศไทยมีดัชนี Gini ด้านรายได้สูงสุดในเอเชียตะวันออกอยู่ในลำดับที่ 43 คะแนนในปี 2021 [8, 16]

ตารางที่ 4 สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (*Gini coefficient)* ด้านค่าใช้จ่ายอุปโภคบริโภค ปี พ.ศ. 2566

ประเทศไทย (จำแนกรายภูมิภาค)	Gini coefficient
ทั่วราชอาณาจักร	0.191
กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ	0.165
ภาคกลาง	0.153
ภาคเหนือ	0.172
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	0.139
ภาคใต้	0.178

ที่มา : ฐานข้อมูลชุดข้อมูลสถิติ: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน, (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566)

ในปีที่ผ่านมาความยากจนและความเสมอภาคภาพรวมในปี 2023 ประเทศไทยมีอัตราการจ้างงานและค่าจ้างเพิ่มขึ้น โดยมีการเติบโตในทุกภาคส่วนยกเว้นภาคส่วนด้านการเกษตร แต่อย่างไรก็ตามปัญหาในภาคเกษตรที่ต้องเผชิญกับความท้าทายเนื่องจากสภาภูมิอากาศที่มีความแปรปรวนในระดับสูง เช่น สภาวะแห้งแล้ง แต่ด้วยการฟื้นตัวของเศรษฐกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไป อัตราความยากจน (ตามเกณฑ์ 6.85 ดอลลาร์สหรัฐต่อวันใน PPP ปี 2017) คาดว่าจะลดลงเหลือร้อยละ 10.3 ในปี 2023 และจะมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องในปี 2024 และ 2025 แม้จะมีความต้องการที่จะพัฒนาและปรับปรุงเพื่อลดปัญหาดังกล่าวจากภาครัฐ แต่ยังมีความท้าทายที่สำคัญหลายประการ เช่น ปัญหาของการจ้างงานที่มีอัตราการจ้างงานภาคนอกระบบที่ยังคงมีอยู่สูง ปัญหาของหนี้ครัวเรือนที่สะสม โดยประเทศไทยเป็นหนี้ครัวเรือนที่สูงถึงร้อยละ 90.6 ของ GDP ซึ่งในไตรมาสแรกของปี 2023 ปัญหาทางการเงินจากการสะสมหนี้ เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพอากาศ และปัญหาการเพิ่มสูงขึ้นของประชากรสูงวัย รวมถึงปัญหาจากการบริหารงานการคลังของรัฐบาลที่มีข้อจำกัดทางการคลัง ปัจจัยเหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อความพยายามในการลดความยากจนอย่างยั่งยืน [8]

โดยสรุปและอภิปรายรายงานเรื่องความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยจากรายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ที่อ้างอิงข้อมูลจากธนาคารโลก (World Bank) และการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย (Socio-Economic Survey) ซึ่งประเทศไทย มีระดับความยากจนตามเส้นความยากจนแห่งชาติ (National Poverty Line) อยู่ที่ร้อยละ 6.3 โดยมีจำนวนคนจนในประเทศราว 4.5 ล้านคนในปี 2021 เมื่อเทียบเส้นความยากจนของทั้งประเทศไทยในปี 2021 อยู่ที่ 2,803 บาทต่อเดือน หรือ 93 บาทต่อวัน ทำให้มีประชากรที่ยากจนในประเทศทั้งหมด 4,525,200 คน ซึ่งจะเห็นได้ว่าตัวเลขนี้เป็นตัวเลขเดียวกับเกณฑ์ของธนาคารโลก ซึ่งกำหนดให้เส้นความยากจนในระดับ Upper Middle Income ของไทย เท่ากับ 93 บาทต่อวัน เช่นเดียวกัน เส้นความยากจนระดับชาติมักถูกกำหนดให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศนั้น ๆ ซึ่งอาจแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาคและตามระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเส้นความยากจนระดับชาติจะคำนึงถึงค่าครองชีพในท้องถิ่นและไม่ได้ใช้เกณฑ์เดียวกันกับเส้นความยากจนระหว่างประเทศ (International Poverty Line) ที่ธนาคารโลกกำหนด ส่วนเส้นความยากจนระดับสากลโดยอิงตามการเทียบอำนาจซื้อ (PPPs ปี 2017) อยู่ที่ 2.15 ดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็น 29.2 บาทต่อวัน ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้วัดระดับความยากจนทั่วโลก เพื่อประเมินจำนวนประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่าระดับที่จำเป็นต่อการดำรงชีพในแต่ละวัน ซึ่งคำนวณค่าใช้จ่ายขั้นต่ำที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอย่างพื้นฐานที่สุด เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และบริการพื้นฐานอื่น ๆ ซึ่งประเทศไทยไม่มีผู้ที่มีรายได้ต่ำซึ่งคิดเป็นอัตราความยากจนเป็น

0 การใช้เกณฑ์นี้ช่วยให้เข้าใจสภาพความยากจนในระดับโลก และเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดตามความคืบหน้าในการบรรลุเป้าหมายการลดความยากจนในระยะยาว

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [17] ได้รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ถึงสถานการณ์ความยากจนของไทยว่าประเทศไทยมีแนวโน้มความยากจนดีขึ้น รายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น และการลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้มีแนวโน้มเป็นไปตามเป้าหมายของแผน แต่ในขณะเดียวกันความเหลื่อมล้ำในระดับภาคยังเป็นปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข โดยอภิปรายถึงสถานการณ์ความยากจนในประเทศไทยว่า สัดส่วนประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจนลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงปี 2560 ซึ่งเป็นปีแรกของของการประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 อยู่ที่ร้อยละ 7.87 ที่เส้นความยากจน 2,686 บาทต่อคนต่อเดือน ลดลงเป็นร้อยละ 6.32 ที่เส้นความยากจน 2,803 บาทต่อคนต่อเดือน ในปี 2564 บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่กาหนดให้คนยากจน ภายในการประเมินสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ลดลงเหลือต่ำกว่าร้อยละ 6.5 โดยส่วนหนึ่งเป็นผลจากการดำเนินนโยบายภาครัฐเพื่อช่วยเหลือและบรรเทาผลกระทบที่เกิดจากการแพร่ระบาด โดยเฉพาะกลุ่มคนเปราะบางในสังคมซึ่งได้แก่ คนยากจน และผู้มีรายได้น้อย อาทิ โครงการเพิ่มกาลังซื้อให้แก่ผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เพื่อช่วยเหลือ และลดภาระค่าใช้จ่ายให้แก่กลุ่มผู้มีบัตรสวัสดิการ จำนวนประมาณ 13.65 ล้านคน รวมทั้งมาตรการลดค่าไฟฟ้าและน้ำประปา การลดค่าเทอมนักเรียนและนักศึกษา และการเยียวยานายจ้างและผู้ประกันตนในพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด ส่งผลให้ความเหลื่อมล้าด้านรายได้ และสถานการณ์ความยากจนปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยสัดส่วนประชากรใต้เส้นความยากจนปรับตัวลดลงจากร้อยละ 7.83 ในปี 2560 เหลือร้อยละ 6.32 ในปี 2564 ขณะที่ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini Coefficient) 10 ด้านรายได้ปรับตัวดีขึ้น จาก 0.453 ในปี 2560 เป็น 0.430 ในปี 2564 อย่างไรก็ตาม ยังไม่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ 0.41 นอกจากนี้ สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้ของครัวเรือนยากจนร้อยละ 10 ที่มีรายได้ต่ำสุด ลดลงจาก 19.1 เท่า ในปี 2560 มาอยู่ที่ 18.6 เท่า ในปี 2564 นอกจากนี้ ประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด (Bottom 40) มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่มีอัตราการขยายตัวของรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นไม่มาก โดยรายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่มขึ้นเพิ่มขึ้นจาก 3,425 บาทต่อคนต่อเดือน ในปี 2560 เป็น 3,921 บาทต่อคนต่อเดือน ในปี 2564

ในด้านของความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ยังมีความแตกต่างของรายได้ของกลุ่มประชากรร้อยละ 10 ที่มีรายได้สูงที่สุดต่อรายได้ของประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด มีแนวโน้มลดลงจาก 2.50 เท่า ในปี 2560 เหลือ 2.20 เท่า ในปี 2564 แสดงให้เห็นว่า ประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุดมีส่วนแบ่งรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ช่องว่างสัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยและคนจนมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของรายได้ (Gini Coefficient) มีแนวโน้มดีขึ้น โดยมีค่าลดลงจาก 0.453 ในปี 2560 เป็น 0.430 ในปี 2564 แต่ยังไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดซึ่งกำหนดให้ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของรายได้ลดลงเหลือ 0.41 และยังเป็นประเด็นท้าทายที่ประเทศต้องให้ความสำคัญและเร่งดาเนินการแก้ไขความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ [18]

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทความ เรื่อง ถอดรหัสข้อมูล: มิติความมั่นคงทางอาหารกับผลกระทบต่อความยากจนในประเทศไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงทางอาหารในมิติต่าง ๆ กับความยากจนของประชากรในประเทศไทย และเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบ

ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารต่อสัดส่วนของความยากจนในประเทศไทย โดยผู้วิจัยสามารถจำแนกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงทางอาหารในมิติต่าง ๆ กับความยากจนของประชากรในประเทศไทย มีงานวิจัยโดย Floro และ Swain [19] งานวิจัยของ Lin และคณะ [20] และงานวิจัยโดย Weatherspoon และคณะ [21] ดังนี้

Floro และ Swain [19] ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร ความแตกต่างระหว่างเพศและการเลือกอาชีพในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำในเขตเมือง (Food Security, Gender, and Occupational Choice among Urban Low-Income Households) โดยมีการวิเคราะห์ในหลายประเทศ เช่น โบลิเวีย, เอกวาดอร์, ฟิลิปปินส์ และไทย ในการศึกษานี้มุ่งเน้นศึกษาว่า การเลือกประกอบอาชีพสามารถเป็นกลไกหนึ่งที่ช่วยครัวเรือนที่มีรายได้น้อยในเมืองให้เข้าถึงอาหารได้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกอบอาชีพในธุรกิจอาหาร และการวิจัยครอบคลุมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากครัวเรือนในชุมชนแออัด 14 แห่งใน 4 ประเทศ โดยการศึกษาแยกเป็นภาคส่วนอาหารในเขตเมือง ภาคอาหารในเขตเมืองมีบทบาทสำคัญทั้งในฐานะผู้จัดหาอาหารและเป็นแหล่งรายได้สำหรับผู้ที่มีรายได้น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนแออัด ผู้ประกอบอาชีพในภาคส่วนนี้มักจะมีธุรกิจขนาดเล็กที่เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายอาหาร เช่น การขายอาหารตามตลาด หรือตามท้องถนน การเลือกประกอบอาชีพและบทบาทของเพศ คือผู้หญิงในครัวเรือนที่มีความเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางอาหารมักจะเลือกประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เช่น การขายอาหาร ซึ่งอาจเป็นวิธีในการป้องกันความเสี่ยงจากการขาดแคลนอาหาร ความรับผิดชอบในครัวเรือนและบทบาทของเพศมีผลต่อการเลือกอาชีพของผู้หญิง โดยผู้หญิงมักจะเลือกอาชีพที่สามารถนำอาหารจากสินค้าที่ขายไม่ออกมาใช้บริโภคได้ Floro และ Swain ได้ใช้การวิเคราะห์เชิงสถิติ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจครัวเรือนรายได้ต่ำใน 4 ประเทศเพื่อวิเคราะห์ว่าการเลือกประกอบอาชีพในภาคอาหารเกี่ยวข้องกับความไม่มั่นคงทางอาหารอย่างไร พบว่าผู้หญิงในครัวเรือนที่มีรายได้น้อยและมีความเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางอาหารมีแนวโน้มที่จะเลือกประกอบอาชีพในธุรกิจอาหารมากกว่าผู้ชาย [19]

ข้อสรุปจากการศึกษางานวิจัยของ Floro และ Swain [19] พบว่าการประกอบอาชีพในธุรกิจอาหารเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ผู้หญิงในครัวเรือนที่มีรายได้น้อยเลือกใช้เพื่อให้เข้าถึงอาหารได้มากขึ้น และการสนับสนุนให้ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยเข้าถึงแหล่งอาหารที่มั่นคงจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะในบริบทของความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจในเขตเมือง การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ความมั่นคงทางอาหารในเขตเมืองเป็นปัญหาที่ต้องได้รับความสนใจมากขึ้น และเพศมีบทบาทสำคัญในการเลือกประกอบอาชีพในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อย

ส่วน Lin และคณะ [20] ทำการศึกษาวิถีของความไม่มั่นคงทางอาหารท่ามกลางความขัดแย้งในกรณีศึกษาของดินแดนที่ถูกยึดครองปาเลสไตน์ “Pathways to food insecurity in the context of conflict: the case of the occupied Palestinian territory” ซึ่งเป็นการศึกษาวิถีของความไม่มั่นคงทางอาหารท่ามกลางความขัดแย้งในกรณีศึกษาของดินแดนที่ถูกยึดครองปาเลสไตน์ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานทำให้ความพร้อมในปัจจัยการผลิตและรายได้ลดลง เพิ่มจำนวนวันที่ครัวเรือนต้องพึ่งพาอาหารที่ไม่พึงปรารถนา และจำกัดความหลากหลายของอาหารและขนาดของมื้ออาหารที่บริโภค รวมทั้งการศึกษา

ผลกระทบของความขัดแย้งต่อมาตรการความมั่นคงทางอาหารที่แตกต่างกัน (เช่น คะแนนการบริโภคอาหาร ระดับประสบการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหาร) ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรการเหล่านี้ตลอดจนความสัมพันธ์กับปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ และเกษตรกรรมยังคงอยู่ภายใต้การสำรวจ ความไม่มั่นคงทางอาหารอาจไม่เพียงแต่เป็นความขัดแย้งภายนอกเท่านั้น แต่ยังอาจใช้การกีดกันอาหารเป็นอาวุธในการกีดกันการอยู่อาศัยในดินแดนที่มีการโต้แย้งหรือเพื่อจูงใจให้เกิดการกบฏ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ตั้งคำถามว่า อะไรคือความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ และเกษตรกรรม และมิติของความไม่มั่นคงทางอาหารในสภาพแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง การศึกษานี้ใช้แบบจำลองสมการโครงสร้างทั่วไปเพื่อวิเคราะห์ชุดข้อมูล 'การสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมสำหรับครัวเรือนชาวปาเลสไตน์ปี 2014' ที่รวบรวมโดยสำนักงานสถิติกลางปาเลสไตน์ ซึ่งมีตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรใน oPt ในระดับเขตปกครองและท้องถิ่น จุดมุ่งหมายของการศึกษานี้เพื่อตรวจสอบว่าปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางการเกษตร ส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงทางอาหารในมิติต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมที่มีความขัดแย้ง ปัจจัยทางการเมือง เช่น ความรุนแรง นโยบายที่ต้องมีใบอนุญาตให้ผ่านเข้าไปในบ้านเกิดของตนเอง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (เช่น การสูญเสียทรัพย์สิน การว่างงาน) ปัจจัยทางการเกษตร (เช่น การขาดแคลนน้ำ สภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย) [20]

จากงานวิจัยของ Lin และคณะ [20] แตกต่างจากการศึกษาส่วนใหญ่ซึ่งเป็นการมองถึงความมั่นคงทางอาหารแต่ในงานวิจัยนี้กล่าวถึงความไม่มั่นคงทางอาหารซึ่งเป็นการประเมินผ่านหลายปัจจัย ทั้งยังประเมินความไม่มั่นคงทางอาหารภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้งที่มีมาอย่างยาวนานของดินแดนที่ถูกยึดครองปาเลสไตน์ การทำความเข้าใจความซับซ้อนในความสัมพันธ์ที่อธิบายและวิเคราะห์ข้างต้นมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการกำหนดนโยบาย แม้ความไม่มั่นคงทางอาหารอาจเป็นสิ่งที่ไม่ค่อยถูกกล่าวถึงแต่ก็อาจเป็นกลยุทธ์โดยตรงที่จะกีดกันการอยู่อาศัยในดินแดนหรือดินแดนที่อยู่ภายใต้การคุกคามของการผนวก ปัจจัยทางการเมืองมีการเชื่อมโยงกันอย่างมีนัยยสำคัญ และเกี่ยวข้องกับแง่มุมที่แตกต่างกันของความมั่นคงด้านอาหาร โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยแก้ไขโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจในปัจจุบัน ลดการแทรกแซงเพื่อลดความไม่มั่นคงด้านอาหารและทำให้เกิดการปฏิบัติในด้านมนุษยธรรมและการสนับสนุนความช่วยเหลือด้วยความคุ้มครองอย่างเต็มที่

Weatherspoon และคณะ [21] ได้ทำการศึกษารูปแบบการใช้จ่ายด้านอาหาร ความชอบ นโยบาย และการเข้าถึงของครัวเรือนในประเทศรวันดา “Food expenditure patterns, preferences, policy, and access of Rwandan households” เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารของครัวเรือนในชนบทของรวันดา โดยศึกษาปัจจัยหลายประการ เช่น รายได้ ราคา การผลิตทางการเกษตร นโยบาย และการเข้าถึงตลาด โดยแบ่งการศึกษาครอบคลุม 6 กลุ่มอาหาร ได้แก่ ธัญพืช รากและหัว เนื้อสัตว์ พืชตระกูลถั่ว ผักและผลไม้ และนม จุดประสงค์และวิธีการวิจัย Weatherspoon และคณะ [21] ศึกษาการใช้โมเดลทางเศรษฐมิติแบบ log-normal double hurdle ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ และปริมาณการซื้อของครัวเรือนในแต่ละกลุ่มอาหาร ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนในชนบทมีความอ่อนไหวต่อราคาและการใช้จ่ายเป็นอย่างมาก แต่ราคามีผลกระทบมากกว่าการใช้จ่าย โดยเฉพาะการผลิตพืชผลทางการเกษตรภายในครัวเรือนทำให้การจัดซื้ออาหารจากตลาดลดลง ผลการวิจัยพบว่า ราคาและรายจ่ายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อและปริมาณการซื้อในทุกกลุ่มอาหาร การเพิ่มรายจ่ายของครัวเรือน 1% ส่งผลให้การซื้ออาหารแต่ละกลุ่มเพิ่มขึ้นเล็กน้อย เช่น การซื้อธัญพืชเพิ่มขึ้น 0.08% เนื้อสัตว์ 0.05% และนม 0.06%

ขณะที่การเพิ่มขึ้นของราคาทำให้ปริมาณการซื้ออาหารลดลง และในด้านผลกระทบจากนโยบายพบว่า นโยบายที่มีการส่งเสริมในบางหมู่บ้าน เช่น โครงการพัฒนาคุณภาพน้ำนม มีผลในการเพิ่มปริมาณการซื้อน้ำนม เนื้อสัตว์ พืชตระกูลถั่ว และผักผลไม้ ส่วนโครงการอื่น ๆ เช่น โครงการจัดการดินและการชลประทาน มีผลลดปริมาณการซื้ออาหารพืช ส่วนพฤติกรรมการบริโภคครัวเรือนในชนบทส่วนใหญ่ผลิตและบริโภคพืชตระกูลถั่ว ผักและผลไม้ และรากและหัวเป็นหลัก โดยการบริโภคเนื้อสัตว์ นม และธัญพืชจะซื้อจากตลาดมากกว่า ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มรายได้ของครัวเรือนมีผลเชิงบวกต่อการเลือกซื้ออาหารที่หลากหลาย แต่ผลลัพธ์ยังค่อนข้างน้อย นโยบายที่เน้นเพียงการเพิ่มรายได้อาจไม่เพียงพอในการแก้ไขปัญหาทุพโภชนาการ นโยบายควรมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างตลาดอาหาร และลดราคาสินค้าอาหารเพื่อกระตุ้นให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการมากขึ้น [21]

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจนในมิติของความมั่นคงทางอาหาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยปัจจัยระหว่างค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารในครัวเรือนต่อความมั่นคงทางอาหาร จากงานของ Kirkpatrick และ Tarasuk [22] และงานวิจัย ของ Mulamba [23] และปัจจัยระหว่างค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารในครัวเรือนของประชากร โดย Rosen และ Shapouri [24] และ Babatunde และ Qaim [25] ดังนี้

Kirkpatrick และ Tarasuk [22] ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่ำและรูปแบบการใช้จ่ายอาหารของครัวเรือนในแคนาดา (The relationship between low income and household food expenditure patterns in Canada) มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการใช้จ่ายด้านอาหารระหว่างครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกับครัวเรือนที่มีรายได้สูง และตรวจสอบผลกระทบของการจ่ายค่าที่อยู่อาศัย (ค่าเช่าหรือค่าจำนอง) ที่มีต่อการใช้จ่ายด้านอาหารในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ โดยมีวิธีการศึกษาที่ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจการใช้จ่ายอาหารครอบครัวปี 1996 โดยสำนักงานสถิติแคนาดา ซึ่งเกี่ยวข้องกับครัวเรือนจำนวน 9,793 ครัวเรือน และการสุ่มตัวอย่างข้อมูลถูกเก็บจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนระดับประเทศ โดยใช้การสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอนแบบแบ่งชั้น และครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำถูกระบุโดยใช้มาตรการรายได้ต่ำของสำนักงานสถิติแคนาดา [22] ผลการศึกษาของ Kirkpatrick และ Tarasuk พบว่า การใช้จ่ายด้านอาหารจากครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำใช้จ่ายด้านอาหารน้อยกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง ทั้งในการซื้ออาหารที่ร้านค้าและร้านอาหาร โดยอาหารประเภทนมและผักครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำจัดสรรเงินในงบอาหารมากกว่าสำหรับผลิตภัณฑ์นม แต่กลับซื้อนมและผักผลไม้ในปริมาณที่น้อยกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง ในด้านผลกระทบจากค่าที่อยู่อาศัย ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำและต้องจ่ายค่าที่อยู่อาศัย (ค่าเช่าหรือค่าจำนอง) ใช้จ่ายน้อยลงสำหรับอาหารที่จำเป็น เช่น นมและเนื้อสัตว์ เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ไม่มีค่าที่อยู่อาศัย และการศึกษาชี้ให้เห็นผลกระทบทางโภชนาการว่ารายได้ต่ำจำกัดการเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ เช่น นมและผักผลไม้ ซึ่งจำเป็นต่อสุขภาพที่ดี ส่วนรูปแบบการใช้จ่ายตามระดับการศึกษา การศึกษาพบว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำซื้อนมในปริมาณน้อยกว่า แม้เมื่อเทียบในแต่ละระดับการศึกษา สำหรับครัวเรือนที่มีหัวหน้าครอบครัวที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา รายได้ต่ำยังส่งผลกระทบต่อการซื้อผัก ผลไม้ และเนื้อสัตว์

บทสรุปจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่ำและรูปแบบการใช้จ่ายอาหารของครัวเรือนในแคนาดา พบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำเผชิญกับความท้าทายในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ

โดยเฉพาะนมและผักผลไม้ เนื่องจากข้อจำกัดทางการเงิน การศึกษานี้เรียกร้องให้มีการให้ความสนใจมากขึ้นในการทำให้อาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสามารถเข้าถึงได้ในราคาที่เหมาะสมสำหรับครัวเรือนที่มีรายได้น้อยในแคนาดา การศึกษานี้ให้ข้อมูลที่มีคุณค่าเกี่ยวกับผลกระทบของสภาพเศรษฐกิจต่อการเลือกอาหาร และเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีมาตรการเพื่อปรับปรุงความมั่นคงทางอาหารในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อย

และในปี 2022 Mulamba [23] ทำการวิเคราะห์ข้อมูลระดับครัวเรือนจากประเทศแอฟริกาใต้เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารกับรายได้ของครัวเรือน ซึ่งใช้การวิเคราะห์ข้อมูลหลายระดับ (multilevel regression analysis) เพื่อพิจารณาผลกระทบในแต่ละพื้นที่ (Relationship between households' share of food expenditure and income across South African districts: a multilevel regression analysis) มีการนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลระดับครัวเรือนจากประเทศแอฟริกาใต้เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารกับรายได้ของครัวเรือน และความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ครัวเรือนกับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารตามของเอ็งเกล ตาม Engel's Law ซึ่ง Mulamba ได้ตั้งคำถาม 3 ข้อสำคัญ ได้แก่ รายได้ครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารในเขตพื้นที่หรือไม่? ความสัมพันธ์นี้มีความแตกต่างกันระหว่างเขตที่อยู่อาศัยหรือไม่ ? และปัจจัยบริบทของเขตส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ครัวเรือนกับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารหรือไม่ ? คำถามวิจัยเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อทดสอบ “กฎของเอ็งเกล” Engel's Law ที่กล่าวว่าเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารจะลดลง Mulamba ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายชิ้นที่ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และค่าใช้จ่ายด้านอาหารในระดับโลก โดยส่วนใหญ่ใช้ Engel's Law เป็นฐานทฤษฎี แต่วิธีการวิเคราะห์ที่ใช้ในบทความนี้ เช่น การใช้ multilevel modeling (MLM) ยังไม่เคยถูกนำมาใช้ในการศึกษาก่อนหน้านี้ในบริบทของแอฟริกาใต้ ซึ่งการศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจ National Income Dynamics Study (NIDS) ของแอฟริกาใต้ และแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ระดับ คือครัวเรือน (Level 1) และเขต (Level 2) โดยใช้การวิเคราะห์หลายระดับเพื่อจัดการกับความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการกระจายตัวของครัวเรือนในแต่ละเขต [23]

ผลการวิเคราะห์ยืนยันความถูกต้องจากกฎของเอ็งเกลสำหรับประเทศแอฟริกาใต้ โดยพบว่ารายได้ครัวเรือนมีความสัมพันธ์เชิงลบกับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหาร นั่นคือ เมื่อรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น สัดส่วนที่ใช้ไปกับอาหารจะลดลง นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยของเขต เช่น รายได้เฉลี่ยของเขต มีผลต่อสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารด้วย จากผลการศึกษายืนยันว่า Engel's Law ยังคงเป็นจริงในบริบทของประเทศแอฟริกาใต้ กล่าวคือ เมื่อรายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น สัดส่วนของค่าใช้จ่ายที่ใช้กับอาหารจะลดลง การวิเคราะห์หลายระดับยังแสดงให้เห็นว่า บริบทของเขต เช่น รายได้เฉลี่ยของเขต มีผลสำคัญในการอธิบายพฤติกรรมการใช้จ่ายของครัวเรือน และพบว่าครัวเรือนในเขตที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำจะมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารสูงกว่า

ในงานวิจัยของ Rosen และ Shapouri [24] ได้ศึกษาผลกระทบของการกระจายรายได้ต่อความมั่นคงทางอาหาร (*Effects of Income Distribution on Food Security*) ซึ่งวิเคราะห์ถึงปัญหาความมั่นคงทางอาหารว่า ในปี 1996 ที่การประชุมสุดยอดอาหารโลก ผู้เข้าร่วมประชุมให้คำมั่นว่าจะลดจำนวนคนที่ขาดสารอาหารลงครึ่งหนึ่งภายในปี 2015 ความยากจนและการขาดอำนาจในการซื้อเป็นสาเหตุสำคัญของภาวะขาดสารอาหารในประเทศที่พัฒนาน้อยกว่าและเชื่อว่าประเทศที่มีรายได้ต่ำจะมีปัญหาการขาดสารอาหารรุนแรงกว่าประเทศที่มีรายได้สูง และยังศึกษาความแตกต่างของการบริโภคอาหารตามกลุ่มรายได้ โดยการวิเคราะห์ช่องว่างการกระจายอาหาร (distribution gap) เป็นการประมาณการปริมาณอาหารที่ต้องใช้เพื่อเพิ่ม

การบริโภคของแต่ละกลุ่มรายได้ให้ถึงระดับโภชนาการขั้นต่ำ และพบว่าในปี 2000 ช่องว่างการกระจายอาหารรวมใน 67 ประเทศมีมากกว่า 25 ล้านตัน และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นถึง 30 ล้านตันภายในปี 2010 โดยมองว่าผลกระทบของการกระจายรายได้ต่อการบริโภคอาหาร ตัวอย่างในละตินอเมริกาแสดงให้เห็นว่ากลุ่มรายได้สูงสุดบริโภคอาหารมากกว่ากลุ่มรายได้ต่ำสุดถึงร้อยละ 50 ในปี 2000 ส่วนในเอเชีย กลุ่มรายได้ต่ำสุดเป็นกลุ่มเดียวที่ไม่สามารถบริโภคอาหารถึงระดับขั้นต่ำในปี 2000 ซึ่งภูมิภาคที่มีความเปราะบางต่อความมั่นคงทางอาหารคือแอฟริกาตอนใต้ของทะเลทรายซาฮารา มีเพียงกลุ่มรายได้สูงสุดสองกลุ่มที่บริโภคอาหารถึงระดับโภชนาการขั้นต่ำในปี 2000 ภูมิภาคนี้มีแนวโน้มว่าจะประสบปัญหาความมั่นคงทางอาหารที่รุนแรงขึ้นในทศวรรษต่อไป และการคาดการณ์จำนวนคนที่ขาดอาหารคาดว่าในปี 2010 จำนวนผู้ที่ขาดอาหารทั่วโลกลดลงจาก 774 ล้านคนในปี 2000 เหลือ 695 ล้านคน แต่ปัญหาการกระจายอาหารยังคงเป็นปัญหาสำคัญโดยเฉพาะในแอฟริกา ในเอเชีย จำนวนคนที่ขาดอาหารคาดว่าจะลดลงมาก แต่ในแอฟริกาคาดว่าจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20 [24]

บทสรุปศึกษาผลกระทบของการกระจายรายได้ต่อความมั่นคงทางอาหาร จากงานวิจัยของ Rosen และ Shapouri [24] ว่าความไม่เสมอภาคด้านรายได้มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร และการกระจายอาหารไม่เท่าเทียมในหลายภูมิภาคทำให้เกิดปัญหาการขาดอาหารในกลุ่มรายได้ต่ำ การแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางอาหารจำเป็นต้องพัฒนานโยบายที่เน้นการเจริญเติบโตของรายได้และการเพิ่มผลผลิตในภาคการเกษตร Rosen และ Shapouri เสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางอาหารการเจริญเติบโตในภาคการเกษตรเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในระยะยาว ในระยะสั้นถึงกลางจำเป็นต้องมีนโยบายเฉพาะเจาะจง เช่น การให้เงินอุดหนุนอาหารแก่คนจน ควบคู่กับการเพิ่มการลงทุนในภาคการเกษตร ซึ่งเอกสารนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการกระจายรายได้ในการกำหนดความมั่นคงทางอาหารและความจำเป็นในการสร้างนโยบายที่สามารถช่วยกลุ่มรายได้ต่ำในการเข้าถึงอาหารอย่างเพียงพอ

ส่วน Babatunde และ Qaim [25] ได้กล่าวถึง ผลกระทบของรายได้นอกฟาร์มต่อความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการในไนจีเรีย *"Impact of off-farm income on food security and nutrition in Nigeria"* ที่ปัญหาความมั่นคงทางอาหารและภาวะโภชนาการในประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะในแอฟริกาใต้ยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ รายได้จากนอกภาคเกษตรอาจมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตร โดยเฉพาะในกรณีที่ทรัพยากรด้านเกษตรมีจำกัดโดยข้อมูลที่ใช้มาจากการสำรวจครัวเรือนเกษตรในรัฐควารา ประเทศไนจีเรีย ซึ่งเก็บข้อมูลในช่วงเดือนเมษายนถึงสิงหาคม 2006 โดยสุ่มตัวอย่างจาก 220 ครัวเรือน ครอบคลุมข้อมูลรายได้ การบริโภคอาหาร รายจ่าย และลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม Babatunde และ Qaim ได้ทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนาถึงปริมาณแคลอรี่และสารอาหาร พบว่าการบริโภคแคลอรี่ต่อครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ 2,427 แคลอรี่ต่อวัน ซึ่งต่ำกว่าคำแนะนำของ FAO เล็กน้อย โดยครัวเรือนที่มีรายได้นอกภาคเกษตรมีการบริโภคแคลอรี่และสารอาหารมากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีรายได้นอกภาคเกษตร บทบาทของรายได้นอกภาคเกษตร ครัวเรือนที่มีรายได้จากนอกภาคเกษตรมีการบริโภคอาหารที่มีคุณภาพสูงกว่า และมีการบริโภคอาหารจากผลไม้ ผัก และผลิตภัณฑ์สัตว์ในสัดส่วนที่สูงกว่า และอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างแคลอรี่และสารอาหารว่า การมีรายได้จากนอกภาคเกษตรช่วยให้ครัวเรือนมีการบริโภคอาหารที่ดีกว่าทั้งปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง เด็กในครัวเรือนที่มีรายได้จากนอกภาคเกษตรมีภาวะโภชนาการที่ดีกว่าเมื่อวัดจาก Z-score โดยมีอัตราการเตี้ย ผอม และน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ที่

ลดลงในกลุ่มนี้ การอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ถึงรายได้นอกภาคเกษตรไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มรายได้รวมของครัวเรือน แต่ยังช่วยให้การผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นด้วย ทำให้เกิดการใช้ปัจจัยการผลิตทางการเกษตรมากขึ้น เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และแรงงาน โดย Babatunde และ Qaim ได้ข้อสรุปว่า รายได้นอกภาคเกษตรมีผลดีต่อความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการในครัวเรือนในรัฐควารา ประเทศไนจีเรีย และสามารถช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและรายได้จากฟาร์ม [25]

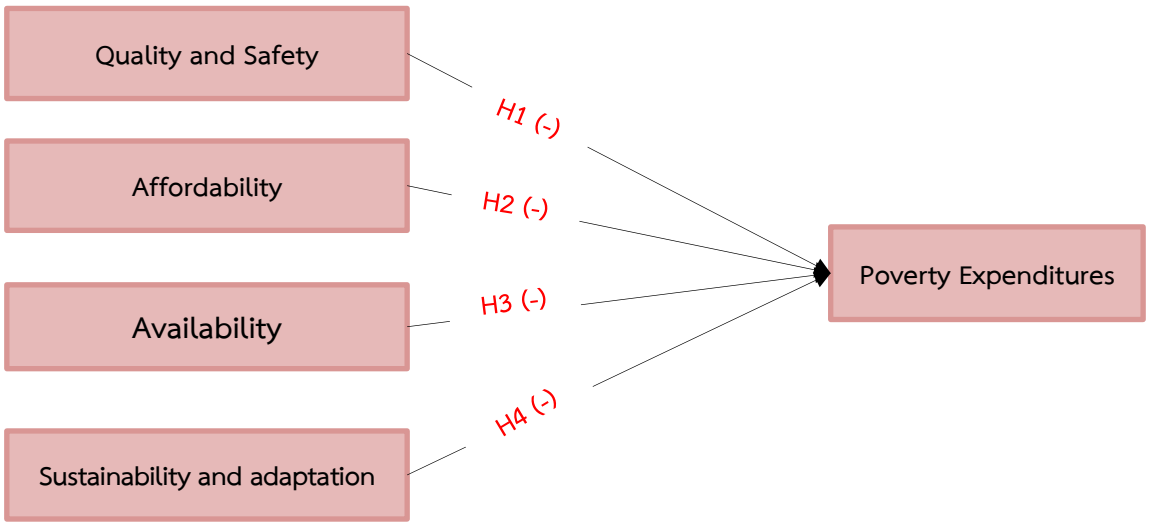
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความมั่นคงทางอาหาร (Food Security Index: FSI) ในมิติต่าง ๆ กับความยากจนของประชากรในประเทศไทย และเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารต่อสัดส่วนของความยากจนในประเทศไทย มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1.1 การศึกษาข้อมูลและการตั้งสมมติฐาน

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงทางอาหารในมิติต่าง ๆ กับความยากจนของประชากรในประเทศไทย และเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารต่อสัดส่วนของความยากจนในประเทศไทย โดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และมีการกำหนดสมมติฐานที่กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร โดยสมมติฐานเหล่านี้เป็นสมมติฐานของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม แสดงดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานในการศึกษา ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 (**H1**): คุณภาพและความปลอดภัยของอาหารที่เพิ่มขึ้น มีความสัมพันธ์ต่อสัดส่วนของความยากจนในประเทศไทยที่ลดลง

สมมติฐานที่ 2 (**H2**): ความสามารถในการเข้าถึงอาหารที่เพิ่มขึ้น มีความสัมพันธ์ต่อสัดส่วนของความยากจนในประเทศไทยที่ลดลง

สมมติฐานที่ 3 (**H3**): การเพิ่มความพร้อมใช้งานของอาหาร มีความสัมพันธ์ต่อสัดส่วนของความยากจนในประเทศไทยที่ลดลง

สมมติฐานที่ 4 (**H4**): การเพิ่มความยั่งยืนและการปรับตัวที่มากขึ้น มีความสัมพันธ์ต่อสัดส่วนของความยากจนในประเทศไทยที่ลดลง

1.2 การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติและการแปรผล

ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้รวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น บันทึกของรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ และวารสารวิชาการ ชุดข้อมูลประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ เช่น สัดส่วนประชากรยากจน อัตราความยากจนระดับประเทศ และตัวชี้วัดดัชนีความมั่นคงทางอาหาร

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้ การวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Linear Regression) [26] โดยใช้การคัดเลือกตัวแปรในการสร้างโมเดลทางสถิติแบบ วิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน (Stepwise Selection) การวิจัยได้ระบุปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร โดยแปรผลจากระดับนัยสำคัญทางสถิติ, ช่วงความเชื่อมั่น, ขนาดของผลกระทบ, ค่าสัมประสิทธิ์, ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน และค่า p-value ของตัวแปรแต่ละตัวแปร โดยตัวแปรที่มีค่า p-value น้อยกว่า 0.05 ถือว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ

2. เครื่องมือการวิจัย

2.1 วิธีการวิเคราะห์

เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความเข้มงวดและเชื่อถือได้ งานวิจัยนี้ใช้ซอฟต์แวร์ IBM-SPSS (เวอร์ชั่น 29) ซึ่งเป็นที่รู้จักในด้านความแม่นยำในการคำนวณทางสถิติ กรอบการวิเคราะห์มุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Linear Regression) ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในการอธิบายพลวัตของตัวแปรหลายตัวโดยการคัดเลือกตัวแปรในการสร้างโมเดลทางสถิติแบบ วิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน (Stepwise Selection)

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ถูกวางโครงสร้างอย่างรอบคอบ โดยมีการบันทึกทุกขั้นตอนอย่างละเอียดเพื่อให้สามารถตรวจสอบความถูกต้องของผลลัพธ์ได้ ซึ่งรวมถึงการนำเสนอผลลัพธ์ในรูปของตัวชี้วัด ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Statistical Significance Metrics), ช่วงความเชื่อมั่น (Confidence Intervals), ขนาดของผลกระทบ (Effect Sizes), การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ (Coefficient), ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard Error) และค่า p-value ของแต่ละตัวแปร โดยตัวแปรที่มีค่า p-value น้อยกว่า 0.05 ถือว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือและการทดสอบวินิจฉัย (Validation and Diagnostic Tests)

เพื่อรับรองความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ถดถอย งานวิจัยได้ใช้ขั้นตอนตรวจสอบและการทดสอบวินิจฉัยเพิ่มเติม ได้แก่ วิเคราะห์เศษตกค้าง (Residuals), ตรวจสอบความเป็นปกติ (Normality), การประเมินปัจจัยขยายความแปรปรวน (Variance Inflation Factor) เพื่อตรวจหาปัญหาการเกิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity)

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์สถิติถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Linear Regression)

การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Linear Regression) โดยการคัดเลือกตัวแปรในการสร้างโมเดลทางสถิติแบบ วิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน (Stepwise Selection) โดยเป็นวิธีการคัดเลือกผสมผสานระหว่างวิธีการคัดเลือกตัวแปรอิสระทั้งแบบการเพิ่มตัวแปรและการลดตัวแปรเข้าด้วยกัน

ตารางที่ 5 แบบจำลองของสถิติถดถอยโดยวิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน (Stepwise Selection) ของความมั่นคงด้านอาหารทั้ง 4 มิติ กับสัดส่วนคนจนเมื่อวัดด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ทั่วประเทศ

แบบจำลอง	ตัวแปรที่เพิ่ม	ตัวแปรที่ลด	วิธีการคัดเลือก
แบบจำลองที่ 1	คุณภาพและความปลอดภัย	-	วิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน (Stepwise Selection)

จากตารางที่ 5 แสดงวิธีการคัดเลือกวิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน (Stepwise Selection) โดยเป็นแบบจำลองของสถิติถดถอยที่กำหนดให้ตัวแปรอิสระคือ ความมั่นคงด้านอาหารทั้ง 4 มิติ ได้แก่ ความสามารถในการเข้าถึง (Affordability), ความพร้อมใช้งาน (Availability), คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety), และความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation) และตัวแปรตามคือสัดส่วนคนจน (ด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค) ทั่วประเทศ

ซึ่งเกณฑ์ในคัดเลือกตัวแปรโดยพิจารณาค่า F-statistic ทดสอบความมีนัยสำคัญและความเหมาะสมของแบบจำลองโดยรวม เกณฑ์ที่ใช้คัดเลือกตัวแปรในแบบจำลองโดย ตัวแปรจะถูกเพิ่มเข้าไปในโมเดลเมื่อ p-value ของ F-Statistic น้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.050 และตัวแปรจะถูกนำออกจากโมเดลเมื่อ p-value ของ F-Statistic มากกว่าหรือเท่ากับ 0.100 ดังนั้น ตัวแปรอิสระที่ถูกคัดเลือกเข้ามาในการทดสอบสถิติถดถอยวิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน ตามแบบจำลองที่ 1 คือ คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร บ่งบอกว่าตัวแปรอิสระนั้นมีผลต่อแบบจำลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตัวแปรอิสระอื่นที่ไม่ได้นำเข้ามาในแบบจำลอง ได้แก่ ความสามารถในการเข้าถึง, ความพร้อมใช้งาน และความยั่งยืนและการปรับตัว เนื่องจากไม่เข้าเกณฑ์ในการคัดเลือก หมายความว่า ตัวแปรถูกลบออกจากแบบจำลอง ถ้าค่า p-value ของ F-test มากกว่าหรือเท่ากับ 0.100 โดย p-value ที่มากกว่า 0.100 บ่งบอกว่าตัวแปรนั้นไม่มีผลต่อแบบจำลองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 90 แสดงตามตารางที่ 5

ตารางที่ 6 ตัวแปรที่ไม่ได้ถูกเลือกในแบบจำลองการวิเคราะห์ถดถอยโดยวิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน

แบบจำลองที่ 1	Beta In	t	Sig.	Partial Correlation	Collinearity Statistics
ความสามารถในการเข้าถึง	-0.337[b]	-2.254	0.054	-0.623	0.726
ความพร้อมใช้งาน	-0.288[b]	-2.258	0.054	-0.624	0.999
ความยั่งยืนและการปรับตัว	-0.339[b]	-1.725	0.123	-0.521	0.502

b. ตัวพยากรณ์ในแบบจำลอง, คุณภาพและความปลอดภัย

ตารางที่ 7 การทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลองในการวิเคราะห์สถิติแบบถดถอย

แบบจำลอง	R	สัดส่วนความแปรผัน (R^2)	สัมประสิทธิ์ตัวกำหนดปรับค่าแล้ว (Adjusted R^2)	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์
แบบจำลองที่ 1	0.888	0.788	0.764	1.09601

จากตารางที่ 7 เป็นผลลัพธ์จากการวิเคราะห์สถิติแบบถดถอยด้วยวิธีการคัดเลือกวิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน ซึ่งจะแสดงข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพและความเหมาะสมของแบบจำลองถดถอย โดยเป็นแบบจำลองของสถิติถดถอยที่มีตัวแปรอิสระที่เลือกมาในแบบจำลองตามเกณฑ์การคัดเลือก คือ คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร และมีตัวแปรตามคือสัดส่วนคนจนเมื่อวัดด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคทั่วประเทศ

ผลการทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลองพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Correlation Coefficient) หรือ R = 0.888 ที่วัดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร) กับตัวแปรตาม และ สัดส่วนของความแปรปรวน (Coefficient of Determination) หรือ R^2 = 0.788 หมายความว่า คุณภาพและความปลอดภัยของอาหารที่เป็นตัวแปรอิสระ สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ร้อยละ 78.8 และอีกร้อยละ 21.2 ที่เหลือ เป็นความแปรปรวนที่อธิบายไม่ได้ และอาจมาจากตัวแปรอื่น ๆ หรือปัจจัยที่ไม่ได้รวมอยู่ในแบบจำลอง สรุปได้ว่า คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร เป็นตัวแปรที่สามารถอธิบายตัวแปรตามได้ดี และแบบจำลองดังกล่าวมีความเหมาะสม

ตารางที่ 8 การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของตัวแปร (ANOVA)

แบบจำลอง	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
แบบถดถอย (Regression)	40.123	1	40.123	33.401	0.000
วิเคราะห์เศษตกค้าง (Residuals)	10.811	9	1.201		
รวม	50.934	10			

จากตารางการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของตัวแปร โดยทดสอบว่าสมการมีนัยสำคัญและอธิบายความแปรปรวน ค่า F = 33.401 เป็นค่าที่สูง ซึ่งแสดงว่าแบบจำลองสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ดี ค่า p-value = 0.000 (น้อยกว่า 0.01) หมายความว่าแบบจำลองมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 99 ค่าความแปรปรวนที่อธิบายได้ของแบบจำลองการวิเคราะห์สถิติแบบถดถอย (Sum of Squares) มีค่า 40.123 ซึ่งสูงกว่าค่าความแปรปรวนที่อธิบายไม่ได้ของเศษตกค้าง (Residual) มีค่า 10.811 แสดงว่าแบบจำลองนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของข้อมูลได้มากกว่าค่าคลาดเคลื่อน ในส่วนของค่า Mean Square Regression (MSR) มีค่า 40.123 เป็นค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่อธิบายได้โดยตัวแปรอิสระ (คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร) หมายความว่าตัวแปรอิสระมีอิทธิพลมากต่อการอธิบายตัวแปรตาม และ Mean Square Residual (MSE) มีค่า 1.201 ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ ไม่สามารถอธิบายได้โดยตัวแปรอิสระ (Residual) มีความคลาดเคลื่อนอยู่ในระดับต่ำ

สามารถสรุปได้ว่า แบบจำลองนี้มีความน่าเชื่อถือและสามารถพยากรณ์สัดส่วนคนจน (ด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค) ได้ดี

ตารางที่ 9 ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ (Multiple Linear Regression)

แบบจำลอง	Unstandardized Coefficients (B)	Std. Error	Standardized Coefficients (β)	t	Sig.	95.0% Confidence Interval for B	
						Lower	Upper
(ค่าคงที่)	-23.226	5.458	-	-4.255	0.002	-35.574	-10.878
คุณภาพและความปลอดภัย	0.604	0.105	0.888	5.779	0.000	0.368	0.841

ในส่วนนี้เป็นการประเมินความสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างตัวแปรอิสระ คือ คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร กับตัวแปรตาม คือ สัดส่วนคนจนด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค

จากตารางที่ 9 คุณภาพและความปลอดภัยของอาหารมีผลเชิงบวกต่อสัดส่วนคนจนด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค โดยอ้างอิงจากค่า ค่าสัมประสิทธิ์ (B) = 0.604 และมีนัยสำคัญ p-value = 0.000 หมายความว่า เมื่อคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารเพิ่มขึ้น 1 หน่วย สัดส่วนคนจนด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค จะเพิ่มขึ้น 0.604 หน่วย และค่าสัมประสิทธิ์ (B) ของค่าคงที่= -23.226 หมายความว่า ถ้าไม่มีผลจากคุณภาพและความปลอดภัย ค่าเฉลี่ยของสัดส่วนคนจนด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคจะอยู่ที่ - 23.226 และค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระหรือ Standardized Coefficients (β) สามารถเปรียบเทียบอิทธิพลของตัวแปรอิสระที่มีต่อ ตัวแปรตามได้โดยตรง ค่า β = 0.888 แสดงคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารมีอิทธิพลสูง และค่าสัมประสิทธิ์ที่แท้จริงในประชากรที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 อยู่ในช่วง 0.368 ถึง 0.841 และช่วงนี้ไม่ครอบคลุมค่า 0 ซึ่งบ่งชี้ว่าตัวแปรนั้นมีผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการพยากรณ์ตัวแปรตาม และค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรที่วิเคราะห์อยู่ภายในช่วงนี้ด้วยความน่าเชื่อถือร้อยละ 95

กล่าวโดยสรุปคือ คุณภาพและความปลอดภัยของอาหารเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมากและมีนัยสำคัญต่อสัดส่วนคนจนด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคทั่วประเทศ

สรุป และอภิปรายผล

จากการศึกษาผลการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร ต่อสัดส่วนของความยากจนในประเทศไทย โดยปัจจัยของความมั่นคงทางอาหาร ได้แก่ คุณภาพและความปลอดภัย ความสามารถในการเข้าถึง ความพร้อมของอาหาร และความยั่งยืนและการปรับตัว โดยผู้วิจัยได้ใช้การประมวลผลจากชุดข้อมูลในระยะเวลา 10 ปี ย้อนหลัง ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2555 ถึง ปี พ.ศ. 2565 โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Linear Regression) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกตัวแปรด้วยวิธีการคัดเลือกวิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน ซึ่งกำหนดสมมติฐานที่กล่าวถึงความมั่นคงทางอาหารในมิติต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับสัดส่วนคนจนด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคทั่วประเทศ

ผลการศึกษา จากการทดสอบสถิติแบบถดถอยพหุคุณและวิธีการคัดเลือกตัวแปรที่เหมาะสมวิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน (Stepwise Selection) กำหนดให้ตัวแปรอิสระคือ ความมั่นคงด้านอาหารทั้ง 4 มิติ ได้แก่ คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร, ความสามารถในการเข้าถึง, ความพร้อมใช้งาน, และความยั่งยืนและการปรับตัว ต่อสัดส่วนคนจนเมื่อวัดด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคทั่วประเทศ พบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารเป็นตัวแปรพยากรณ์ที่มีนัยสำคัญมากที่สุด โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของสัดส่วนความยากจนในระดับประเทศได้ถึงร้อยละ 78.8 (R^2 = 0.788, $p < 0.001$) ทั้งนี้ ตัวแปรอิสระอื่นที่ไม่ได้นำเข้ามาในแบบจำลอง ได้แก่ ความสามารถในการเข้าถึง, ความพร้อมใช้งาน และความยั่งยืน

และการปรับตัว เนื่องจากไม่เข้าเกณฑ์ในการคัดเลือก และไม่มีผลต่อแบบจำลองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 90 แต่จากข้อมูลทางสถิติพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์บางส่วน (Partial Correlation) ที่แสดงถึงค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยที่ควบคุมผลกระทบของตัวแปรอื่น ๆ ในแบบจำลองออกไปแล้ว ในที่นี้ค่าทั้งหมดมีค่าเป็นลบอยู่ในระดับปานกลาง (แสดงดังตารางที่ 5) หมายความว่าตัวแปรเหล่านี้มีผลเชิงลบต่อสัดส่วนความยากจนแต่ไม่มากพอจะถูกรวมในแบบจำลอง

นอกจากนี้ยังพบว่าคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับสัดส่วนความยากจน ($\beta = 0.888$, $p < 0.001$) ซึ่งบ่งชี้ว่าการปรับปรุงคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารส่งผลโดยตรงต่อการลดความยากจน หมายความว่าหากต้องการลดความยากจนภายในประเทศจะต้องมีการส่งเสริมให้มีเครือข่ายอาหารที่ปลอดภัย อันจะเป็นการรับรองได้ว่าประชาชนในประเทศจะมีอาหารที่มีคุณภาพและเข้าถึงอาหารและสินค้าเกษตรที่มีความปลอดภัย โดยการขับเคลื่อนในเชิงนโยบายไปพร้อม ๆ กับการส่งเสริมอาหารที่บริโภคภายในประเทศ มีความปลอดภัย ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ไปจนถึงปลายน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ดัชนีความมั่นคงทางอาหารในประเทศไทยโดย The Economist [13-14] ได้วิเคราะห์ว่าภาพรวมคะแนนความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยมีจุดแข็งและโอกาสในการดำเนินการ คือ มีกลไกในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่ได้รับการยอมรับอย่างดี และมีโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตรที่ครอบคลุมซึ่งทำให้สามารถควบคุมต้นทุนอาหารให้อยู่ในระดับที่ควบคุมได้สม่ำเสมอ แต่ยังมีภาพรวมของการดำเนินการที่ต้องปรับปรุงคือ ประเทศไทยไม่มีหน่วยงานด้านความมั่นคงด้านอาหาร หรือกลยุทธ์ด้านความมั่นคงด้านอาหาร นอกจากนี้ ประเทศไทยยังจำเป็นต้องพัฒนามาตรฐานโภชนาการและแนวทางการบริโภคระดับประเทศเพื่อปรับปรุงคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร การแก้ไขปัญหาความผันผวนของการผลิตทางการเกษตรเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากจะทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัยสำหรับทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ส่งผลให้สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารโดยรวมย่ำแย่ลง ประเทศยังจำเป็นต้องเสริมสร้างความหลากหลายทางอาหารและความพร้อมของสารอาหารรอง เช่น วิตามินและแร่ธาตุต่าง ๆ ในอาหารที่บริโภคในปริมาณที่เพียงพอ สารอาหารรองเหล่านี้มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโต การพัฒนาทางกายและสมอง รวมถึงการป้องกันโรคในอาหารอีกด้วย [14]

ผลการศึกษานี้ เป็นการเน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของความมั่นคงทางอาหาร ในมิติของคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร จากกรอบแนวคิดด้านความมั่นคงทางอาหารเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศไทย แม้ประเทศไทยมีระบบสวัสดิการด้านอาหารที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ มีความมั่นคงและครอบคลุมมากพอที่จะช่วยเหลือประชากรจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพแม้ในสภาวะวิกฤต ไม่ว่าจะมาจากมาตรการของรัฐหรือจากเครือข่ายความช่วยเหลือทางสังคมภายในประเทศ ซึ่งช่วยให้กลุ่มเปราะบางในประเทศได้เข้าถึงอาหาร และเกิดความมั่นคงด้านอาหารในภาวะวิกฤต [14] แต่หากมองอีกมุมหนึ่ง ประเทศไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้อาหารที่บริโภคภายในประเทศมีความปลอดภัยและได้รับการรับรองคุณภาพ โดยการพัฒนานโยบายเกี่ยวกับแนวทางการรับประทานอาหารและมาตรฐานโภชนาการ ตลอดจนใช้การติดตามและเฝ้าระวังด้านโภชนาการ ซึ่งข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้กำหนดนโยบายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนากลยุทธ์ ให้ประชาชนภายในประเทศมั่นใจได้ว่าอาหารที่บริโภคภายในประเทศมีคุณภาพ ปลอดภัย น่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นการเพิ่มคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารจากต้นทางแหล่งผลิต สู่ปลายทางผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อบรรเทาความยากจนผ่านมาตรการด้านความมั่นคงทางอาหารในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

วิธีการวิเคราะห์ทางสถิติโดยการเลือกใช้สถิติถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Linear Regression) ร่วมกับวิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอน (Stepwise Selection) เป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในงานวิจัย เนื่องจาก เหมาะกับการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม (สัดส่วนความยากจน) กับตัวแปรอิสระหลายตัว (มิติต่าง ๆ ของความมั่นคงทางอาหาร) ประกอบกับการเลือกใช้วิธีเพิ่มตัวแปรอิสระแบบขั้นตอนจะช่วยคัดกรองตัวแปรที่มีนัยสำคัญเข้าสู่แบบจำลอง ทำให้ได้แบบจำลองที่มีประสิทธิภาพ การใช้ Stepwise Selection เป็นวิธีที่ดีในการคัดเลือกตัวแปรที่สำคัญ แต่มีข้อควรระวังที่อาจเกิดปัญหา Overfitting โดยทำให้ความสามารถในการพยากรณ์ลดลง แบบจำลองอาจใช้ไม่ได้กับข้อมูลจริงหรือนโยบายที่ต้องอาศัยการพยากรณ์ระยะยาว และการคัดเลือกตัวแปรอาจไม่ได้พิจารณาความสำคัญทางทฤษฎี แต่ดูเพียงนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ทางสถิติ ควรทดสอบข้อสมมติฐานของสถิติถดถอยแบบพหุคูณก่อนการวิเคราะห์ เช่น ความเป็นอิสระของตัวแปร (Independence), ความเป็นเส้นตรงระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม (Linearity), ความเป็นปกติของค่าคลาดเคลื่อน (Normality of Residuals), ความแปรปรวนคงที่ของค่าคลาดเคลื่อน (Homoscedasticity) นอกจากนี้ควรพิจารณาตัวแปรอื่นที่อาจส่งผลต่อความยากจน เช่น ระดับการศึกษา อัตราการว่างงาน โครงสร้างพื้นฐานของรัฐ เพื่อให้แบบจำลองมีความสมบูรณ์ขึ้น และควรตรวจสอบว่ามีตัวแปรปัจจัยเชิงเศรษฐกิจหรือปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารที่ยังไม่ได้พิจารณาการพิจารณาปัจจัยเชิงพฤติกรรมและนโยบายอื่น ๆ เช่น พฤติกรรมของผู้บริโภค การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคอาหาร นโยบายการสนับสนุนด้านอาหารของภาครัฐ อาจเป็นอีกหนึ่งช่องว่างที่ยังไม่ได้ศึกษา ควรพิจารณานโยบายหรือมาตรการช่วยเหลือด้านอาหารอื่น ๆ หรือโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ว่ามีผลต่อความมั่นคงทางอาหารและความยากจนอย่างไร และควรพิจารณาด้านความซับซ้อนของความสัมพันธ์ อาจมีความสัมพันธ์แบบไม่เชิงเส้น (Non-linear relationships) ระหว่างตัวแปร ซึ่งการใช้ สถิติถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Linear Regression) อย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ และคำนึงถึงด้านปัจจัยแทรกซ้อน ที่อาจมีตัวแปรกำกับ (Moderating variables**)** หรือตัวแปรส่งผ่าน (Mediating variables) ที่ไม่ได้รวมในการวิเคราะห์

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวัดตัวแปรความมั่นคงทางอาหาร การพิจารณา ความมั่นคงทางอาหารเชิงพื้นที่ (Spatial Analysis) อาจช่วยให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น เช่น การใช้ข้อมูลระดับจังหวัดหรือระดับครัวเรือน

2. การตรวจสอบแบบจำลองด้วยทางเลือกอื่น ๆ โดยข้อเสนอแนะการวิเคราะห์เพิ่มเติม

2.1 การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ (Spatial Analysis) ความมั่นคงทางอาหารและความยากจนมักมีความแตกต่างตามพื้นที่ การวิเคราะห์โดยคำนึงถึงมิติเชิงพื้นที่จะช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ได้ดีขึ้น

2.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นเส้นตรง ความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงทางอาหารและความยากจนอาจไม่เป็นเส้นตรงเสมอไป การใช้เทคนิคอื่น เช่น การวิเคราะห์พหุนาม (Polynomial Regression) ที่สามารถจับความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนได้ดีกว่าการวิเคราะห์สถิติถดถอยเชิงเส้น หรือ การวิเคราะห์การถดถอยที่แบ่งช่วงของข้อมูลออกเป็นส่วน (Spline regression) อาจมีความเหมาะสมมากกว่า ลดปัญหาการoverfitting ที่อาจเกิดจากพหุนามดีกรีสูง และอธิบายการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ในแต่ละช่วงได้ชัดเจน

2.3 การวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมิติต่าง ๆ มิติของความมั่นคงทางอาหารอาจมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การเพิ่มตัวแปรปฏิสัมพันธ์ (Interaction terms) ในแบบจำลอง และช่วยในการออกแบบนโยบายที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

การเผยแพร่การวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจาก วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ขอขอบพระคุณเหล่าคณาจารย์ที่สนับสนุนความรู้ทางวิชาการ รวมทั้งส่งเสริมการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการเหล่านี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ ที่ทำให้การศึกษานี้ออกมาได้อย่างสมบูรณ์ การสนับสนุนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการทำให้ข้าพเจ้าสามารถดำเนินการวิจัยและเผยแพร่ผลการวิจัยเหล่านี้กับชุมชนทางวิชาการ

เอกสารอ้างอิง

[1] FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO**.** (2024). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2024 – Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms*. Rome. https://doi.org/10.4060/cd1254en

[2] Food Security Information Network. (2024). *Global Report on Food Crises (GRFC) 2024*. https://www.fsinplatform.org/report/global-report-food-crises-2024/#download

[3] Jolliffe, Dean Mitchell; Mahler, Daniel Gerszon; Lakner, Christoph; Atamanov, Aziz; Tetteh Baah, Samuel Kofi. (2022)**.** *Assessing the Impact of the 2017 PPPs on the International Poverty Line and Global Poverty.* Paper is funded by the Knowledge for Change Program (KCP). Policy Research working paper no. WPS 9941 Washington, D.C.: World Bank Group. http://documents.worldbank.org/curated/en/353811645450974574

[4] Department of Economic and Social Affairs, United Nations. (2015). *THE 17 GOALS | Sustainable Development.* General Assembly Economic and Social Council. https://sdgs.un.org/goals

[5] FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. (2024). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2024 – Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms*. Rome. https://doi.org/10.4060/cd1254en

[6] World Bank. (2022). *Poverty and Shared Prosperity 2022: Correcting Course.* Washington, DC: World Bank. http://hdl.handle.net/10986/37739 License: CC BY 3.0 IGO.

[7] สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี2566.* กรุงเทพมหานคร. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=15744

[8] World Bank. (2024). *Thailand Poverty and Equity Brief: October 2024 (English).* Poverty and Equity Brief Washington, D.C.: World Bank Group. http://documents.worldbank.org/curated/en/099011301032557829

[9] Clay Edward. (2002). *Food security: Concepts and measurement.* Paper presented at the FAO Expert Consultation on Trade and Food Security: Conceptualizing the Linkages, Rome, 11-12 July 2002. Published as Chapter 2 in *Trade reforms and food security: Conceptualizing the linkages* (2003). FAO. http://www.fao.org/docrep/005/y4671e/y4671e06.htm

[10] Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2003). *Trade reforms and food security: Conceptualizing the linkages*. FAO. https://www.fao.org/3/y4671e/y4671e00.htm

[11] Food and Agriculture Organization. (1996). *Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action: World Food Summit, 13-17 November 1996, Rome, Italy*. FAO. https://www.fao.org/4/w3613e/w3613e00.htm

[12] World Bank. (2024). *Food security update*. World Bank. https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update

[13] The Economist Impact. (2022). *Global food security index 2022: The state of food security and nutrition*. Economist Impact. https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/

[14] The Economist Impact. (2022). *Thailand: Food security index*. Economist Impact. https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/explore-countries/thailand

[15] World Bank. (2024). *Poverty and Inequality Platform Methodology Handbook.* (Edition 2024-03). https://datanalytics.worldbank.org/PIP-Methodology/non-technical-summary.html

[16] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *ฐานข้อมูลชุดข้อมูลสถิติ: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน*. สืบค้นจาก https://catalog.nso.go.th/pl/dataset/os_08_00021

[17] สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร

[18] สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12*. กรุงเทพมหานคร

[19] Floro, M., and Swain, R. B. (2009). *Food security, gender and occupational choice among urban low-income households.* American University & Uppsala University. https://doi.org/10.17606/dqkh-4t94

[20] Lin, T. K., Kafri, R., Hammoudeh, W., Mitwalli, S., Jamaluddine, Z., Ghattas, H., Giacaman, R., & Leone, T. (2022). Pathways to food insecurity in the context of conflict: the case of the occupied Palestinian territory. *Conflict and Health*, *16*(1), 1–19. https://doi.org/10.1186/S13031-022-00470-0/TABLES/4

[21] Weatherspoon, D. D., Steele-Adjognon, M., Niyitanga, F., Dushimumuremyi, J. P., Naseem, A., & Oehmke, J. (2017). Food expenditure patterns, preferences, policy, and access of Rwandan households. *British Food Journal*, *119*(6), 1202–1215. https://doi.org/10.1108/BFJ-09-2016-0408

[22] Kirkpatrick, S., & Tarasuk, V. (2003). The relationship between low income and household food expenditure patterns in Canada. *Public Health Nutrition, 6*(6), 589-597. https://doi.org/10.1079/PHN2003517

[23] Mulamba, K. C. (2022). Relationship between households' share of food expenditure and income across South African districts: A multilevel regression analysis. *Humanities and Social Sciences Communications, 9*(428). https://doi.org/10.1057/s41599-022-01454-4

[24] Rosen, S., & Shapouri, S. (2001). *Issues in food security: Effects of income distribution on food security* (Agriculture Information Bulletin No. 765-2). United States Department of Agriculture, Economic Research Service. https://www.ers.usda.gov/publications/pub-details/?pubid=41851

[25] Babatunde, R. O., & Qaim, M. (2010). Impact of off-farm income on food security and nutrition in Nigeria. *Food Policy*, *35*(4), 303–311. https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2010.01.006

[26] Chaiya, C. (2024). Policy Paradoxes in Environmental Sustainability: The Interplay of Socio-Economic Factors, Policy Innovations, and Community Forestry in Thailand. *Journal of Ecohumanism*, *3*(4), 2503-2528. https://doi.org/10.62754/joe.v3i4.3772